

Koeru Keskkool

ÕIE VAHARI LUGU

Uurimistöö

Autorid: Maleena Marleen Kullamaa ja

Kerlin Grauberg, 11. klass

Juhendaja: õp Siret Pärtel

Koeru 2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. LAPSEPÕLV	5
1.1. Sünnikodu	5
1.2. Vanavanemad.....	5
1.3. Vanemad	8
1.4. Õed ja vennad	10
1.5. Seos usuga.....	12
1.6. Sõjaaeg.....	13
1.7. Riietus lapsepõlves	15
1.8. Loomapidamine ja toidusaamine	16
1.9. Kodused toimetused.....	16
1.10. Tähtpäevade tähistamine.....	17
1.11. Mängud ja mänguasjad	19
2. HARIDUSTEE	20
3. PEREELU.....	24
3.1. Tütar Marve	24
3.2. Tütar Imbi	25
3.3. Poeg Randar	27
4. TÖÖAEG VÄINJÄRVE ALGKOOLIS	29
4.1. Tööotsing	29
4.2. Väinjärve algkooli tööle asumine	29
4.3. Töö Väinjärve algkoolis.....	30
4.4. Õpetajate ja õpilaste ühised ettevõtmised	32
4.5. Kooliüritused	33
4.6. Enesetäiendamine	34
4.7. Töökasvatus	34
4.8. Meenutused reisidest.....	35
4.9. Ühiskondlik töö.....	37
4.10. Propagandisti amet.....	37

4.11. Muutused koolikorralduses	38
4.12. Väinjärve algkooli sulgemine	41
4.13. Kooli kokkutulek	43
5. PENSIONIPÕLV JA HOBID	45
6. MEENUTUSED ÕIEST	49
6.1. Lapsed Marve ja Randar	49
6.2. Lapselapsed Rülvi ja Ragne	51
6.3. Lapselapselaps Maleena Marleen	53
6.4. Endised õpilased Eve Grauberg ja Marika Pettai	54
6.5. Väinjärve algkooli õpetaja Ülle Jääger	58
6.6. Naabrid Uno ja Vilme Aan	60
KOKKUVÕTE	62
KASUTATUD MATERJAL	64
LISA 1. ÕIE EMA KIRJUTATUD LUULETUSED	66
LISA 2. PAIDE KESKKOOLI KÜPSUSTUNNISTUSE ÄRAKIRI	67
LISA 3. ELULOO KIRJELDUS	68
LISA 4. TARTU PEDAGOOGILISES KOOLIS LÄBITUD ÕPPEAINED	69
LISA 5. ÕPPEEDUKUSE ARVESTUSRAAMAT	70
LISA 6. VÄINJÄRVE ALGKOOLI KOOLI- JA KLASSIPILDID	71
LISA 7. ISETEHTUD ÕPPEMATERJALID	73
LISA 8. SOOVITUS PARTEISSE ASTUMISEKS	74
LISA 9. FOTOD ENDISEST KOOLIMAJAST	75
LISA 10. FOTOD KOOLIJUHATAJA ÕIEST	76
LISA 11. TUNNUSTUSKIRJAD	77
LISA 12. FOTOD KÄSITÖÖNÄITUSTEST JA -ÜRITUSTEST	81
LISA 12. ÕIE KINGITUD KAARDID SÕPRADELE	83

SISSEJUHATUS

Leidub vähe inimesi, keda kõik meenutavad ainult heade sõnadega – üks nendest on Õie Vahar, kes on ääretult toetav, soe ja hooliv kõikide inimeste ning eriti oma pere vastu. Meeldejääv on ta töösse pühendumise ja elukogemuse poolest. Vaatamata paljudele katsumustele on Õie endiselt positiivne ja abivalmis.

Uurimistöö teema on “Õie Vahari lugu”, mille eesmärgiks oli kirja panna Õie Vahari elulugu ja ettevõtmised ning pere ja temaga lähedalt seotud inimeste meenutused. Antud töö on autorite panus jäädvustada Graubergide suguvõsa ühe südamliku ja tegusa inimese elulugu.

Uurimistöö koosneb kuuest peatükist. Esimeses on Õie Vahari meenutused tema lapsepõlvest, teises haridustest ja kolmandas pereelust. Neljas peatükk annab ülevaate Õie 43-aastasest tööst Väinjärve algkooli juhatajana ning viies pensionipõlvest ja hobidest. Kuuendasse peatükki on koondatud meenutused Õie sugulastelt, endistelt õpilastelt ja töökaaslastelt ning naabritelt.

Suurema osa uurimistööst moodustavad Õie jutustatud mälestused. Lisaks jagasid oma meenutusi Õie lapsed Randar ja Marve, lapselapsed Rülvi ja Ragne, lapselapselaps Maleena Marleen; endised õpilased Eve Grauberg ja Marika Pettai ning õpetaja Ülle Jääger; kauaaegsed naabrid Vilme ja Uno Aan. Lisamaterjali saadi raamatust „Kaarel Graubergi sugupuu lugu“, ajaleheartiklitest ja Riigiarhiivi toimikutest. Suurem osa töösse lisatud pildimaterjalist pärineb Õie fotoalbumitest ja inimestelt, kes oma meenutusi jagasid ning Koeru kultuurimajast ja muuseumist.

Lisades asuvad Õie tunnustuskirjad, väljavõtted Riigiarhiivi toimikutest, ema kirjutatud luuletused ja Õie kingitud kaardid; fotod isevalmistatud õppematerjalidest, näitustest, endisest koolimajast ja Õiest ning Väinjärve algkooli kooli- ja klassipildid.

1. LAPSEPÕLV

1.1. Sünnikodu

Õie Hallimäe sündis 25. mail 1938. aastal Paide rajoonis Väinjärve vallas Vahuküla Koka talus, kus tema vanemad olid rentnikud. Talu vanaperenaine oli Roosi ja noorperenaine Lilli. Rendileping Koka talus sõlmiti neljaks aastaks ja peremees võis seda pikendada kui ka tühistada. Rent oli kõrge, mistõttu pidi pere hakkama saama küllaltki kokkuhoidlikult. Sünnikodus elamisest Õie midagi eriti ei mäleta. Ta oli alles nelja-aastane, kui vanemad lepingu lõpetasid ja kolisid Väinjärve külla Kaasiku tallu, kus oli veidi väiksem rent. Seal sündisid tütre Õie ja Ester. (Vahar, 2024)

Sõjaajal koliti elama Metsla-Ellaverre ja ikka renditallu, kus leseks jäänud viielapselise pere ema soovis talu müüa. Tingimuseks oli, et endised elanikud võiksid elada nendega koos niikaua, kui uue elamise leiavad. Uude kohta kolimine toimus päeval, mil pommitati Tapa linna. Õie mäletab, et taevast olid pidevalt punane ja ka inimesed olid ärevil, sest oli märts 1944. Ellaveres sündisid pere noorimad lapsed Heldur, Ly ja Taavet. (Grauberg, 2007; Vahar, 2024)

1.2. Vanavanemad

Õie isapoolsed vanavanemad olid Kaarel Grauberg ja Juuli Grauberg (sündinud Uuring). Nad elasid Järvamaal Tudre külas Sääse talus. Pereisa Kaarel oli karmikäeline – armastas ise tööd teha ja nõudis seda ka lastelt. Talle meeldisid väga hobused ja nende eest hoolitsemine. Hobustega tegelemine oli perekonnas au sees. Kaarli kasvatatud hobused (Joonis 1) olid uhked ja ta käis nendega maakonna näitustel. (Grauberg, 2007; Vahar, 2024)

Joonis 1. Vanaisa Kaarel hobusega maakonna näitusel (Grauberg, 2007)

Kaarlil ja Juulil oli kokku üheksa last, kellest täiskasvanuks said seitse (Joonis 2). Lastest kõige vanem oli Salme-Marie. Järgmisena sündisid perre kaksikud Hilda-Katharine ja Richard-August. Isa rõõm oli suur, sest talu sündis pärija. (Grauberg, 2007; Vahar, 2024)

Joonis 2. Kaarli pere (Grauberg, 2007)

Väga suurt tähtsust omas pere haridusteel kohalik Tudre algkool, kus õppetöö toimus ühes klassiruumis. Kõik pereliikmed said sellest koolist alghariduse. Koolmeister andis õpilastele kõiki tunde ja omas ülevaadet kogu õpilaspere edasijõudmisest ja käitumisest. Ei olnud võimalik põhjuseta puududa või korda rikkuda nii, et vanemad teada ei oleks saanud. Vend Richardi haridustee piirdus Tudre algkoolis saadud teadmistega, sest ta pidi kodus palju tööd tegema ja temast pidi saama talu omanik, sest isa oli nii lubanud. Isa ja Richardi eriarvamuste tõttu pärandas Kaarel talu hoopis kõige nooremale pojale Erich-Voldemarile. (Grauberg, 2007; Vahar, 2024)

Pere neljas laps oli Karl-Teodor ja viies Johannes-Feodor. Seejärel sündis perre teine paar kaksikuid Meta-Marianne ja Elli-Elfriide ning kaheksanda lapsena Erich-Voldemar. Noorim laps oli Laura-Elmerice. Lapseeas surid Elli-Elfriide ja Karl-Teodor. Kuna perekond oli suur, siis võeti ette majaehitus. Vanaema ja vanaisa päevad möödusid töö, majaehituse ja laste kasvatamisega. Kaarel lootis, et lapsed jäävad koju veel pikaks ajaks, aga nii see ei läinud. Valmis saanud majas esialgu perekond ei elanudki, vaid see üüriti välja. Vahepeal elasid majas sõjapõgenikud. Kahjuks Kaarel ise oma uues majas elada ei saanudki. (Grauberg, 2007; Vahar, 2024)

Vanaisa Kaarel vaevles südamehaiguse käes ja suri 67-aastaselt 1937. aastal. Ta on maetud Koeru kirikuaeda. Pärast tema surma jäid kõik talutööd vanaema Juuli ja pere laste kanda. Raske oli, kuid keegi kuuldavalt ei nurisenud. Jõudu edasielamiseks andsid paljud rõõmuhetked. Pärast Kaarli surma elas Juuli veel aastaid tütre Salme-Marie seltsis. Vanaema Juuli suri 91-aastaselt 1970. aastal. Ta maeti Koeru uuele kalmistule. Õie mäletab vanaema Juulit hästi virga ja malbena: „Nurisemata tegi rasket talutööd, kasvatas lapsi ja pidas loomi.“ (Grauberg, 2007; Vahar, 2024)

1996. aastal paigaldati pidulikult Kaarli ja Juuli poolt rajatud talumaja seinale mälestustahvel (Joonis 3), meenutamaks Graubergite sugupuu algust. Nende poolt alustatud elukanga kudumist jätkavad nende järeltulijad, kes elavad edasi nendega seotud mälestustest. Hetkel on Sääse talu Kaarli poja Erich-Voldemari laste suvekoduks. (Grauberg, 2007; Vahar, 2024)

Joonis 3. Kaarli ja Juuli poolt rajatud talumaja (Grauberg, 2007)

Õie emapoolsed vanavanemad olid Karl ja Anette Viiner (Joonis 4). Vanaisa Karl rändas koos perega Venemaale Siberisse paremat elu otsima. Selleks ajaks oli neil juba kaks tütar Alice ja Johanna. Elu Siberis läks küll järjest paremaks, kuid kohalikud elanikud olid nende peale kadedad ja tahtsid neist teha kulakud, mis tähendas, et pere saadetakse oma kodust välja. Venemaal elamise ajal sündisid neile veel tütre Miralda ja Hilda, kuid mõlemad surid lapsena ja maeti sealsele kalmistule. Pärast väikeste tüdrukute surma põgenesid vanavanemad Eestisse tagasi ja asusid elama Järvamaale Keri külla. Seal sündisid neil kolm poega: Lembit, Ülo ja Johannes, kellest viimane suri väiksena. Vanaisa Karl suri 51-aastaselt ja vanaema Anette 87-

aastaselt. Vanaisa Karla oli alati muhe, rahulik ja paljude oskustega. Vanaema Anette oli tihti haiglane, kuid veidi ägedam ja jutukam. (Vahar, 2024)

Joonis 4. Alice, Karl, Anette ja Johanna (Erakogu, 1923)

1.3. Vanemad

Õie isa Richard-August Grauberg sündis 22. detsembril 1906. aastal. Ema Alice (sündinud Viiner) oli isast kümme aastat noorem ja sündis 12. mail 1916. aastal. Nad abiellusid 16. detsembril 1934. aastal. Pärast abiellumist asusid nad elama Tudre külla Kaupmehe tallu, kus sündis nende esimene laps Raimu. Seoses kampaaniaga eestistada saksapäraseid perekonnanimesid otsustasid Õie vanemad võtta nimeks Hallimäe, mis on otsene tõlge nimest Grauberg ja tähendas saksa keeles hallmäge. Graubergide sugupuust olid nad ainsad Hallimäed. (Vahar, 2024)

Isa Richardi tööelu algas varakult. Algul tegeles oma kodutalus põllutööga, hiljem kõigi talutöödega, kuhu ta alati kaasas oma vanemaid lapsi. Oma isa Kaarli järgi tegeles ta hobustega ja lootis saada tööd hobufarmis, kuid pakkumisi ei tulnud. (Grauberg, 2007; Vahar, 2024)

Richard ja Alice (Joonis 5) ei saanud elu oma talus väga kaua nautida, sest tekkisid kolhoosid. Suurem osa nende varast võeti kolhoosi Säde ühiskasutusse. Hiljem ühinesid kõik väiksemad

ühiks suureks kolhoosiks Õiguse Võit. Isa oli kollektiviseerimise vastu ja ei astunud kohaliku kolhoosi liikmeks. Kuigi pere oli andnud oma tõuhobused kolhoosi, ei antud sealt oma põllulapikese tegemiseks tihti hobust, kui anti, siis väga vilets. Oma talu maast jäeti väike osa pere kasutada ja nimetati hingemaaks. Kui Koerus vajati veterinaararsti abilist, sai isa sinna velskrina tööle. Selles ametis töötas ta oma elupäevade lõpuni. (Vahar, 2024)

Joonis 5. Richard-August ja Alice koos nelja vanema lapsega (Erakogu)

Selleks, et neid talust välja ei tõstetaks, oli ema sunnitud astuma kolhoosi liikmeks, kuid siiski jäi pere ametnike poolt põlu alla. Väikeste laste kõrvalt töötas ema vahetevahel kolhoosis farmi- ja põllutöölisena ning hiljem kanalas. Pärast noorima poja Taaveti sündi ei saanud ema kahjuks koju jääda, vaid pidi tööl käima. Väikemees Taavet võeti hommikul kella nelja ajal tööle kaasa ja oma une pidi täis magama sõimes. See oli ema Alicele väga kurnav. (Grauberg, 2007; Vahar, 2024)

Algusaastail oli elu kolhoosis väga vilets ja vaevaline. Loomadel oli laudaperioodil toidunappus, sest ei suudetud nii palju varuda, kui vaja oli. Paljud loomad surid nälga. Pereisa kohuseks oli pärast loomade surma neid lahata, kuid kahjuks ei tohtinud ta lahkamisaktidesse õiget põhjust kirjutada, mistõttu pandi imelikke diagnoose. Talviti käisid koolilapsed metsas

kuuse- ja männioksi loomadele söögiks korjamas. Hiljem elujärg kolhoosis paranes. (Vahar, 2024)

Vanemad leidsid siiski suure töö kõrvalt palju aega ka lastele. Õie mäletab oma ema kui töökat inimest, kes armastas väga raamatuid lugeda ja luuletusi kirjutada (Lisa 1). Sel ajal oli juturaamatuid vähe saada ja need olid väga kallid. Raamatuid vahetati sugulaste ja naabritega. Lugemiseks oli alati vähe aega, kuid kuna peres pühapäeviti talutöid ei tehtud, siis leidis ema pühapäeval aega lugemiseks. Ema teadis palju laste unele äiutamise laule, need jäid tasapisi ka lastele meelde ja hiljem laulsid nad neid oma lastele. Lisaks teadis ema palju liisusalme, mida ta oma lastele peitusemängu juures õpetas. Mõni nendest oli ka väga kuri, aga just need jäid poistele hästi meelde. (Vahar, 2024)

Ema tehtud käsitööd olid lastele väga põnevad ja nad pidasid sellest väga lugu. Tüdrukud hakkasid peres varakult käsitööga tegelema. Poistele õpetas isa põllumehe tarkusi ja loomade pidamist. Samuti armastas isa peret loodusesse viia ja ta oskas alati seletada seal toimuvat. Poegade elukutsete valikud tulenesid palju isa õpetustest – esimesest lapsest sai metsamees, teisest agronoom ja noorimast veterinaararst. Tütarde elukutsete valikule aitasid kaasa ema hovid ja huvid, mis lapsed kodust kaasa said. Õiest sai õpetaja ja Estrist giid. (Vahar, 2024)

Laste elus mängis suurt rolli ka tädi Johanna, kellel oli hea huumorisoon. Ta õpetas neile naljakaid unelaule ja muid leelotusi. (Vahar, 2024)

1958. aasta oli perele raske, 52-aastaselt lahkus isa Richard südamehaiguse tagajärjel ja perel tuli hakkama saada ilma isata. Taavet oli alles kaheaastane ja teisedki lapsed olid noorukesed. Vanemad õed ja vennad aitasid emal kasvatada nooremaid lapsi. Oldi kokkuhoidvad ja igaüks andis pereellu oma panuse. 1958. aastal kolis pere Koeru Koidu tänavale, kuhu ema oli maja ostnud. Pikal pensioniajal ei osanud tema näpud puhata. Toas tegi ta käsitööd, aga enamiku aja ilusatest päevadest veetis oma suures aias. Ema Alice suri 88 aasta vanuselt 15. oktoobril 2003. aastal raskesse kopsuhaigusesse. (Grauberg, 2007; Vahar, 2024)

1.4. Õed ja vennad

Õie kasvas peres, kus oli kuus last – kolm poissi ja kolm tüdrukut. Kõige vanem laps Raimu sündis 9. novembril 1935. aastal. Pärast Koeru kooli lõpetamist asus ta õppima Tihemetsa tehnikumis metsameheks. Ta töötas aastaid Porkuni metskonna metsaülemana, millest sai tema

elutöö. Oma töömehetee lõpetas Raimu Porkuni metsamajandi konservitehase ülemusena. Ta oli väga aktiivne – suhtles tihedalt tolleaegsete kõrgete riigiametnikega. Tema eestvõtmisel sai 1996. aastal vanaisa kodu Tudres mälestustahvli. Raimu suri raske haiguse tagajärjel 2016. aastal. Teise lapsena sündis perre Õie (Joonis 6). (Grauberg, 2007; Vahar, 2024)

Joonis 6. Õie ja Raimu koos emaga (Erakogu, 1939)

Kolmandana sündis Ester, kes nägi ilmavalgust jõulukuu 18. kuupäeval 1942. aastal. Ta õppis Koeru koolis ja seejärel aasta Paide keskkoolis. Järgnevalt suundus ta õppima ja töötama Tartusse. Ta lõpetas Tartu sidejaoskonnas töötamise ajal keskkooli kaugõppes. Hiljem asus ta õppima Tartu ülikooli ja lõpetas selle ajaloolasena ning jätkas tööelu giidina. Ta juhtis ja korraldas Tartus mängudemaja tegevust. Ester oli omapäi kõndija, keda alati ümbritses salapära. Ta sai teha tööd, mis talle meeldis, ja elada elu, mis tegi õnnelikuks. Ester suri 2009. aastal. (Grauberg, 2007; Vahar, 2024)

18. märtsil 1948. aastal sündis neljas laps Heldur. Ka tema koolitee algas Koerus, kuid keskkooli lõpetas Rakvere internaatkoolis. Edasine koolitee jätkus Luua metsatehnikumis. Tööelu algas metsaülemana Lääne-Virumaal Ebaveres ja hiljem Sõmeru metskonnas. Ta tegeles männikäbiseemnete kogumise ja istandikesse külvamisega. Ta õppis kaugõppes EPAs agronoomiks, kellena töötas Karinul. Ta käivitas konservitehase Järva-Jaanis, kuid euronormide tuleku tõttu lõpetas tegevuse. Hiljem töötas ta Järva-Jaani Teenus OÜ juhatajana. Heldur suri raske haiguse järel 2012. aastal. (Vahar, 2024)

Viienda lapsena sündis 26. mail 1950. aastal perre Ly, kuid suri kaheaastasena. Surma põhjuseks oli neerupealise kasvaja. Isa Richard elas tütre kaotust väga raskelt üle. Kuigi isa oli väliselt karm mees, oli ta südameilt väga hell. Ta lõpetas iga päeva käiguga kalmistule, et istuda ja poetada pisar väikse tütre hauale. Isa kaotusvalu jäi vähemaks alles siis, kui 31. jaanuaril 1956. aastal sündis noorim laps Taavet (Taavi). Esimesed kooliaastad õppis Taavet Väinjärve koolis ja tema eest hoolitses vanem õde Õie, kes töötas samas koolis. Hiljem õppis ka tema õdede-vendade järel Koeru koolis ja keskkooli lõpetas Rakvere internaatkoolis. Nii nagu isagi, oli ka Taavet veterinaariahuviline. Vanemad õed ja vennad aitasid tal lõpetada EPA statsionaarse osakonna loomaarstina. Seejärel läks ta tööle oma kodukanti Udevale. Pärast mõningast eluperioodi rajas ta koos abikaasaga oma veterinaarapteegi Mäekülas. Hiljem suunduti elama Türile, kus nad peavad väikeloomakliinikut. Taavet on teist põlve veterinaar ja on oma tööle pühendunud. (Grauberg, 2007; Vahar, 2024)

Richardi ja Alice lapsed (Joonis 7) sündisid perre, kus kõike oli palju – palju tööd, palju lapsi, palju armastust ja palju kauneid kunste (Grauberg, 2007).

Joonis 7. Õie koos õe ja vendadega (Erakogu, 2004)

1.5. Seos usuga

Õie puutus lapsepõlves usuga palju kokku, sest ta vanemad olid usklikud. Toidulaua ääres ei tohtinud lapsed lobiseda ega naljatada. Toitu tuli austada, enne sööma asumist pandi sõrmed risti ja loeti väike söögipalve: “Tule meie lauale, õnnista meid jeesuke.” Söömise lõpetamisel

panid nad jälle käed kokku ja ütlesid taevaisale aitäh. Õie lapsepõlves ei lahkunud keegi lauast aitäh ütle mata. (Vahar, 2024)

Õie mäletab oma lapsepõlvest Koeru palvemaja, kus sündis ja elas luuletaja Kalju Lepik. Palvemaja hävis tulekahju tõttu. Uuteks ruumideks saadi osa Koerus Väinjärve teel asuva Johannes Seinajärgi majast, mille eest makstav üür oli väike, sest Johannes ja tema pere olid usklikud. Õie mäletab, et pühapäeviti peeti seal lastele pühapäevakooli, kus ta koos vennaga käis. Õpetajaks oli armas Marta Aunpaun Väinjärvelt, kes oli ka mõnda aega õpetajaks Väinjärve algkoolis ja toimetas Koeru baptistide koguduse vanemana. Ta õpetas lastele usulisteks tähtpäevadeks laule ja luuletusi, rääkis tähendussõnu piiblist, õpetas viisaka käitumise kombeid, muretses neile pühapäevakooli kirjandust ja päevikuid. Jõuludeks ja ülestõusmis-pühadeks valmistasid koguduse täiskasvanud liikmed lastele kingipakke. Usklikud kutsusid kõiki mõttekaaslaseid õdedeks-vendadeks. Laste arvates oli õhkkond kogukonnas soe ja armas. Nõukogude ajal keelati pühapäevakoolid ära. (Vahar, 2024)

Õie lapsepõlves oli igas peres lauluraamat ja põlvest põlve pärandatav piibel. Tema noorpõlves hakati välismaalt saatma uues trükis piibleid, lauluraamatuid ja vaimulikku kirjandust nii täiskasvanutele ja kui ka lastele. Ka Õie peres osteti vaimulikku kirjandust ja uus piibel, mille ema jättis raskelt haige olles pühendusega Õiele. Mis sellest edasi saab, Õie veel ei tea. Ta on usueluga kursis, kuigi ei ole olnud ühegi koguduse liige, kuid austab nende tegemisi. (Vahar, 2024)

1.6. Sõjaaeg

Õie mäletab lapsepõlvest kahte traagilist sündmust, mis tal kunagi ei unune. Need on seotud sõjaajaga. Nende talu lähedal, väikesest mäekünkast alla minnes oli kruusakarjäär, kus talle meeldis koos naabrilastega peene liivaga mängimas käia. Nad rääkisid mängides omavahel vaikselt, kui äkki üles karjääri kaldale vaadates märkasid, et kogu kaldapealne oli vene sõduritest ümber piiratud. Nad hakkasid koju jooksuma. Vanem vend Raimu hoidis kõvasti ta käest kinni. Nõlvakust üles kodu poole sibades oli Õie rohkem kõhuli kui püsti, aga Raimu ei jätnud teda hetkekski maha, aitas püsti ja jälle jooksu. Ikka kõvasti käest kinni. Vene sõdurid olid siiski inimlikud, sest ei tulnud neile väga ligi. Nad kuulsid, kuidas sõdurid neile midagi hõiskasid, kuid nad ei mõistnud vene keelt ja jooksid edasi kodu poole. Mõni minut peale Õie ja ta venna koju jõudmist tuli üks salk sõdureid tuppa. Ka ema ehmatus oli suur ja keegi ei saanud aru, mis toimub. Üks hetk tegid soldatid riidekapi ukse lahti ja torkisid seal olevad

riided kapi seinteni täägiga läbi, aga ei leidnud midagi. Sõdurid võtsid toidukapist toiduaineid, silitasid nutvaid lapsi ja läksid minema. Ema arvas, et nad otsisid saksa sõdureid, kes nende eest põgenesid. (Vahar, 2024)

Õie sõnul on teine mälestus sõjast tema elus kõige kurvem ja õudsem. Nende renditalul ei olnud erilist marjaaeda, kuid kõik naabrinaised olid väga lahked ja kutsusid lapsi tallu tihti marju sööma. Kord olidki nad jälle marju söömas ja otsustasid teeäärsele võsastikku mängima minna. Lapsi oli palju: Õie ja vend Raimu, nende juures sõjapõgenikuna elanud üksikema kuueaastane tütar Aino, ühelt poolt naabripoiss Eeri ja teiselt poolt naabrilapsed Ilse ja Juku. Lastest kõige vanem Eeri leidis täitesulepea taolise mänguasja ja soovis seda mitu korda naelaga avada. Kuna lapsi oli palju ja kõik tahtsid enda käes mänguasja vaadata, andsid nad seda käest kätte, et kõik saaksid näha. Samal ajal tulid õuele Õie ja Raimu ema ning Ilse ja Juku ema lapsi sööma kutsuma. Nad ei tahtnud minna, sest uus mänguasi oli põnev, aga nad pidid vanemate sõna alati kuulama. Koju mindi vastumeelselt. (Vahar, 2024)

Juku ja Eeri jäid veel sinna. Koju jõudes pidid lapsed ema raiutud hagu tuppa viima. Järsku kostis mingi tume müts ja oli kuulda karjeid. Emad ja lapsed jooksid kohe võsastikku vaatama, mis juhtus. Vaatepilt oli kohutav – kolm last pikali maas. Kuueaastane Aino oli surnud. Juku oli rinnust raskelt haavatud ja emad ei tunnetanud temas enam eluvaimu. Õie mäletab, et Juku ja Ilse olid õde-venda, kes mitte kunagi omavahel ei kakelnud. Ta nägi, kuidas Ilse laskus kõhuli Juku peale ja karjus: “Juku, Juku tõuse üles, tõuse üles vennake.” Eeri oli ikkagi naelaga leitud sütitikut torkinud. Tal olid labakäed ja silmnägu üleni verised ja ta oigas. Kusagilt õnnestus auto saada ja Eeri lõpuks haiglasse viia. Talle tehtud operatsiooni käigus amputeeriti labakäed ja lisaks oli ta kaotanud nägemise. Õhtuks Eeri suri. Kolm naabrilast maeti Koeru kalmistule. Sündmust pealt näinud Ilse sai juhtunust suure šoki ja jäi sama päeva õhtul raskelt haigeks. Ta ei paranenudki ja suri kuu aja pärast. Kui Õie oli Väinjärve koolis õpetaja, siis viis ta oma õpilased igal kevadel hukkumispäigale, jutustas juhtunud loo ja õpilased kirjutasid kuuldu põhjal kirjandi. Õie mänguaeg kallite sõpradega jäi väga lühikeseks. (Vahar, 2024)

Sõjaaeg ja valitsuste vahetused mõjutasid kõigi eestlaste majanduslikku olukorda. Vanemad rääkisid lastele sõjast ja sõjaaegsete valitsuste vahetustest ettevaatlikult. Koolis jutustasid õpetajad lastele sõjast üsna vähe ja erapooletult. 1949. aasta küüditamisest lastele koolis midagi ei selgitatud. Õpetajate silmis nähti pisaraid, kui küsiti, miks mõnda kooli- või klassikaaslast koolis ei ole. Pered, kus oli majanduslikult parem järg või oli tööle võetud sulane või naissoost

abiline, nimetati kulakuteks ja neist paljud küüditati. Laste jaoks oli sõjaaeg ja küüditamine täis hirmu, õudusi ja ka arusaamatust. Sellest kõigest saadi aru alles suurtena. (Vahar, 2024)

Õie mäletab, et kui toimus viimane küüditamine, viidi õhtu eel ära mitmed koolikaaslased. Järgmisel päeval mindi kooli ja paljud pingid olid tühjad – ei teatud, kas puuduti niisama või küüditamise tõttu. Õie mäletab, et ükskord vend Raimu nuttis öösel ja kui ta küsis, mis juhtus, siis ütles Raimu, et ta pinginaaber küüditati. Hiljem tuli pinginaaber tagasi, aga siis oli juba kool läbi ja nad jäid võõramaks. Oli väga kohutav aeg, kui läksid kooli ja pinginaabrit või klassikaaslast ei olnud. (Vahar, 2024)

Ajal, kui Õie elas veel Väinjärves, ilmselt oli siis valitsevaks veel saksa valitsus, jagati valla piires taludesse tööle vange. 1942. aastal sündis nende perre õde Ester ja talus oli abikäsi vaja. Neile sattus umbes 35-aastane ukrainlane Eliko, kelle perekonnanimi ei olnud teada. Nii palju, kui nad ta jutust aru said, olid tal koju jäänud kaks last, viiene ja kaheksane. Õhtuti tööst vabal ajal, meisterdas ta Õiele ja vennale imelisi mänguasju. Näiteks ilusa suure kelgu ja mänguveski, mille tiivad pöörlesid. Eliko mängis lastega peitust ja igasuguseid teisi mängu. Veidi üle poole aasta möödudes, kui sakslased taganema hakkasid, korjati vangid taludest kokku. Milline oli nende saatuse, ei saadud kunagi teada. Kuigi Eliko lubas neile teada anda, mis sai temast edasi, ei tulnud neile kunagi mingit teadet. Tema headust mäletas Õie pere veel palju aastaid. (Vahar, 2024)

1.7. Rietus lapsepõlves

Õie ei teadnud lapsena, mis asi on pesumasin, kuid ta riided ei olnud mitte kunagi määrdunud ega katkised. Tädi Johanna (ema õde) oli veidi õmblust õppinud. Ta käis tihti neil külas ja õmbles Õiele ja ta õele ema ja vanaema korralikest kleitidest, mis olid neile väikseks jäänud, uued kleidid. Lapsed tundsid end neis uhketena. (Vahar, 2024)

Poistele tehti isa vähe kantud pükstest ja pintsakutest tuulepluuse ning pükse. Osteti ka uusi otstarbekaid riideid, mida kanti nii kaua, kui kanda andis. Õie mäletab, et esimeseks koolitalveks muretseti talle pruun lambanahkne kasukas, millel oli vill väljaspool, mitte sees. See oli vastupidav ja kaunis. Kui Õie sellest välja kasvas, kandsid hiljem seda veel õde ja nooremad vennad. Jalanõudeks osteti lastele vilte, säärikuid, tenniseid, saapaid ja kingi – selliseid, nagu sel ajal saada oli. Õie mäletab, et Koeru kooli lõpupäeval olid tal jalas uued valged tennised ja sokid ning seljas tädi õmmeldud esimene siidkleit. (Vahar, 2024)

1.8. Loomapidamine ja toidusaamine

Õie lapsepõlvkodus kasvatati loomi, et saada toit söögilauale ja lisaraha nende müügist. Kartulit kasvatati pere tarbeks, loomasöödaks ja seemneks. Loomade toitmiseks kasvatati segavilja, millest tehti söödajahu, mis oli kartulile lisaks. (Vahar, 2024)

Pärast sõda, kui suhkrut oli poes vähe saada, tehti Õie kodus omakasvatatud kartulist siirupit, mis oli läbipaistev ja kisselli moodi ning imemagus. Isa lasi siirupit teha väikese piimanõu täie ja kui lastel magusaisu tuli, käisid nad seda lusikaga limpsimas. Piparkookide valmistamiseks ja ka mujal kasutamiseks keetis ema omakasvatatud suhkruppeedist samuti magusat siirupit, mis oli pruuni värvi ja küllaltki vedel ning maitstes oli tunda peedi maitset. (Vahar, 2024)

Teraviljadest kasvatati põllul nisu, rukist, otra, hernest ja kaera. Eriliseks päevaks oli suve lõpus teravilja masindamine. Viljapeksumasinat jagati küla kõikide talude vahel. Iga päev peksti vilja erinevas talus. Pärast viljapeksu olid suured kotid teravilja täis, millest enamus tühjendati aida viljasalvedesse. Aeg-ajalt käidi veskil, sest pere jahuvara saadi omakasvatatud viljast. Rukkist saadi leivajahu. Peenleiva jaoks tehti rukkipeepüüli. Nisust jahvatati sepiku- ja saiajahu ning tehti mannat. Odrast tehti kruupi, tangu ja odrajahu. Hernest tehti hernesuppi. Kaerast saadi kaerahelbeid, herkulaid ja kaerajahu, millest omakorda tehti kaerakilet ehk kaerakiislit. Õie ema tegi kiislit ühe korra, kuid tal ei tulnud see hästi välja ja Õiele ei maitsenud. (Vahar, 2024)

Viljapeksutalgud olid toredad – kogu küla tuli kokku ja kõigile jätkus tööd. Igas peres oli töö lõppedes ühine toidulaud, mille jaoks oli perenaine eelnevalt mitu päeva toitu valmistanud. Oli kartulit, liha, hapukapsast ja -kurki, vahel ka sülti ja kotletti. Tehti saia, võid, moosi või mõnda muud magusat. Mõnes peres oli ka õlut ja osteti napsu. Õie peres õlut ega viina lauale ei toodud, sest tema vanemad olid usklikud ja karsklased. (Vahar, 2024)

1.9. Kodused toimetused

Kuigi Õie peres kasvas palju lapsi, ei pidanud nad kunagi tühja kõhtu ega külma kannatama. Ema ja isa olid mõlemad väga töökad inimesed. Talus oli täiesti tavaline, et suuremad lapsed pidid aitama põllu- ja kodutöid teha. Pere suurimad abilised olid Õie ja Raimu, sest teised õed ja vennad olid sellel ajal veel liiga väikesed. (Vahar, 2024)

Vend Raimu aitas isal põllutöid teha – äestas hobusega põldu, riisus loorehaga heina, tegi heinakoormat ja seadis värsket heina virna. Ema koos kahe vanema lapsega sidusid isal

niidumasina järelt rukist vihkudesse ja tegid neist põllule rukkihakke, mille vend hiljem hobusega koju vedas. (Vahar, 2024)

Õie tegi põllutöid vähe, sest tema ülesanne oli hoida väiksemaid õdesid ja vendasid. Ta õppis varakult lehma lüpsma, sigadele toitu tegema ja aias juurviljapeenraid rohima. Lemmiktegevuseks oli metsas marjul käimine. Talvel kodus ta meeleldi koos emaga. (Vahar, 2024)

Enamjaolt kasvatati kõik toiduks vajalik oma talus, kus oli neli lehma, kolm hobust, mullikas, vasikas, lambad, sead, kanad ja haned. Oma pere jaoks saadi vajalik piim, liha, juurviljad, puuviljad, munad, lina ja vill. Poest osteti vaid kala, suhkrut, soola, kohvi, tuletikke ja vahel harva ka maiustusi. Lapsed hoolitsesid omal moel pere söögilaua eest, käies suviti metsas marjul. Peamiselt korjati metsmaasikaid ja mustikaid, millest sai talveks moosi keeta. (Vahar, 2024)

Lammastelt saadi villa, millest tehti lõnga. Ema kodus perele ränga talutöö kõrvalt sokke, kampsuneid, kindaid ja veste. Kodus olid olemas kangasteljed, millel tehti põrandale kaltsuvaipu ja linasest lõngast riidet. Aastatel, kui lina põllul kasvatati, kasutati seda voodiriiete, käterätikute ja laudlinade kudumiseks. Käterätikutele tikiti pildid ja otstesse heegeldati peenest linasest niidist pitsid. (Vahar, 2024)

1.10. Tähtpäevade tähistamine

Õie peres eriti tähtpäevi ei tähistatud. Kõige suuremad pühad oli jõulud, mida peeti ka ajal, kui riiki valitses Vene võim ja jõulupuu tuppa toomine oli keelatud. Jõulude tähistamise varjamiseks tõmmati akendele kardinad ette. Kuusk toodi tuppa jõululaupäeva hommikul ja selle kaunistamine jäeti tavaliselt laste tööks. Eheteks olid kuulikesed, küünlad, kard, inglid ja jõuluvana. Lisaks pandi kuuse külge komme, präänikuid, õunu ja enda poolt valmistatud paberist või õlgedest kaunistusi. Küünlad süüdati ohutuse mõttes alles siis, kui kogu pere oli koos. Vanemad valmistasid ise lastele kinke, ema kodus ja küpsetas. Vahel tõi isa läikiva paberiga kompvekke. Kingid pandi kuuse alla korvi sisse ja selleks, et kingid kätte saada, pidid lapsed alati lugema luuletust või laulma mõne jõululaulu. Jõuluvana hakkas käima alles siis, kui lapsed olid juba suured. (Vahar, 2024)

Suurim traditsioon jõulude ajal oli sõit kirikusse, kuhu mindi hobusega, kellel olid küljes kuljused ja aisakell. Kirikus oli palju valgust ja suur kuusk. Esimesel jõulupühal käidi lähedastel külas, alustuseks vanaema ja -isa juures, hiljem mindi ka onudele ja tädidele jõulutervitust viima. Seal said lapsed omale suure maiustuste koti. Jõulutoitudeks olid kodus isetehtud jõulusai, präänikud, sült, jõuluvorst ja seapraad koos aurava hapukapsaga. (Vahar, 2024)

Teiseks tähtpäevaks, mida kodus tähistati, oli ülestõusmispüha. Ema keetis potitäie mune, mida lapsed värvida said. Kõige tavalisemad olid sibulakoortega värvitud munad, kuid kaunistati ka värvide ja kleepsudega. Peale värvimist kaeti munad searasvaga, et need läigiksid. (Vahar, 2024)

Lisaks tähistati nelipühi, mil keedeti jälle mune, mis värviti kaselehtedega heleroheliseks. Tuppa toodi kask, mis tekitas toas head lõhna. (Vahar, 2024)

Jaanipäeval oli kombeks pesta kõik pereliikmed enne tähtpäeva suures vannis puhtaks, sest peres ei olnud sauna. Jaanilaupäeva õhtul tehti põllunurgal või hoovis väike lõke. Valmistati pidulikke toite. Ema küpsetas erilisi pannkooke, mida tegi alati oma pere lehmade piimast ja kanade munadest. (Vahar, 2024)

Pere oma traditsiooniks võis pidada, kui kevadel algasid põllutööd ja isa esimest korda kündma läks. Pere valmistas talle sel puhul kodus üllatuse. Kodu koristati, tehti isa lemmiktoite ja keedeti palju kanamune – osa värviti kauniks ja teised jäid söömiseks. Ajaks, mil isa põllutöölt koju jõudis, oli valmis pandud kauss sooja veega, et teda sellega üle kasta. See pidi tagama põllutööde ajal tugeva tervise. (Vahar, 2024)

Peres olid oodatud ka mardi- ja kadripäev. Lapsed käisid naabertaludes kadri- ja mardisantideks. Etteasted valmistati varakult ette. Külakostiks saadi pähkleid, komme, keedetud mune ja isegi sibulaid. Neile, kes uksest sisse ei lasknud, oli kombeks visata ukse taha viljateri ja herneid. (Vahar, 2024)

Peres peeti vanemate ja laste sünnipäevi. Ema tegi lihatoitu ja kooki või kringlit. Ise valmistas nutikaid kingitusi, korjati lilli või marju. (Vahar, 2024)

1.11. Mängud ja mänguasjad

Õie lapsepõlves lastel eriti mängimiseks aega ei olnud, sest talus tuli teha kodutöid. Kuna vanemad olid usklikud inimesed, siis pühapäeval põllutöid ei tehtud ja lapsed lubati naabrilastega mängima – see oli lastele pidupäev. (Vahar, 2024)

Talvel sai koos naabrilastega kelgutada, suusatada, lumest tehti kindlusi ja lumememmesid ning vahel mängiti lumesõda. Suvel oli lõbusam, siis sai rohkem õues aega veeta. Mängiti erinevaid jooksumänge, rahvastepalli, „Laptuud“, „Kapsapead“, „Telefoni“, „Pätti ja politseid“. Vihmastel päevadel olid lapsed rohkem toas ja mängisid lauamänge. Sagedamini olid nendeks „Laevade pommitamine“, „Kartulikuhi“ ja „Korstnapühkija“. Tüdrukud käisid tihti üksteisel külas ja valmistasid paber- ja kaltsunukkudele riideid. Mängimiseks oli alati väga vähe aega, sest ema poolt antud kellaajaks pidid lapsed kodus olema. (Vahar, 2024)

2. HARIDUSTEE

Õie koolitee algas 1945. aasta septembris. Karinu ja Koeru kool asusid tema kodust enam-vähem sama kaugel. Otsus Koeru kasuks tulenes sellest, et sinna minnes oli suurem osa kooliteest metsade vahel ning läbi metsa oli soojem ja tuulevaiksem kõndida. Kuna lähim kauplus asus samuti Koerus, siis said lapsed, kui isa poes käis, hobusega kooli või koju. (Vahar, 2024)

Koolitee oli pikk, ligikaudu kuus kilomeetrit. Hommikul pidi ärkama kell pool seitse, et õigeks ajaks, kella üheksaks, kooli jõuda. Enne tundide algust tuli kooliõuel teha hommikvõimlemist, isegi talvel, kui lapsed olid kooli jõudes väsinud ja jalanõud lund täis või märjad. “Mäletan, et kord jäime võimlemisele hiljaks. Läksime koolikotti klassi ära viima ja ei läinud õue võimlema. Direktor leidis meid saalis klaveri tagant ja karistas julmalt – kõik vahetunnid möödusid saali seina ääres seismisega. Nutsin end sel päeval haigeks ja puudusin seejärel terve nädala.” (Vahar, 2024)

Kooli minnes oskas Õie juba lugeda, sest ema oli seda õpetanud vanemale vennale ja tema kõrvalt sai õdegi lugemise selgeks. Õpiraskusi tal Koeru koolis ei olnud. Ta lõpetas seitsmenda klassi kiitusega, see oli viimane klass tol ajal. Lemmikaineteks olid eesti keel, kirjandus, käsitöö ja loodusõpetus. Tunnid kestsid 45 minutit ja koju jõuti kella kolme-nelja ajal. Vahetunnid kestsid 10 ja söögivahetunnid 20 minutit. Vahetundides pidid lapsed saalis ringi jalutama. Koolis söödi kodust kaasavõetud võileibu. Millalgi tekkis koolis võimalus osta teed, mis maksis kolm kopikat. Koolivormi ei olnud ja sõjaaja tõttu ei saadud seda nõuda. Vanematele oli oluline, et laste riietus oleks puhas, mugav, vastupidev ja soe. (Vahar, 2024)

Õie pandi koos noorema õega internaati, mis asus Aruküla mõisa valitsejamajas. Seal oli kaks väiksemat ruumi, üks vanematele ja teine noorematele poistele, ning eraldi ruum tüdrukutele. Voodid paiknesid kahel pool seina. Kõik oleks olnud hästi, kuid peale sõda olid paljudes peredes täid. Ka Õie ja ta õde said endale täid, aga ema tegi nende pead puhtaks. See oli raske, sest neil olid patsid. Pärast nädalast internaadis viibimist, olid laupäeva õhtuks uuesti juustes

täid. Igas peres ei tehtud päid puhtaks ja kuna voodid olid tihedalt, siis nad lihtsalt ronisid peast pähe. (Vahar, 2024)

Õie mäletab, et ühel aastal oli talvel väga palju lund ja koolitee oli raske ning ta haigestus kopsutuberkuloosi. Ema ei jätnud lapsi enam internaati, sest Õie ei tohtinud pikka kooliteed kõndida. Hommikul pani isa rahulikule vanemale tööhobusele talvel ree või kevadel ja sügisel kaariku ette ning vend Raimu sai ülesandeks õed hommikuti kooli sõidutada. Hobusele võeti kodust heina kaasa, et ta saaks päeval süüa. Pärast tunde viis vend õed hobusega koju tagasi. Seitsmenda klassi kevadel andis ema mõnikord Õiele kooli minekuks oma jalgratta. Mõnikord püüdis ta õde pakiraamil sõidutada. (Vahar, 2024)

“Ega ma koolipõlves eriti aktiivne askeldaja polnud, aga nurgas istuv tukunui ka mitte.” Kõikidest klassiüritustest võttis Õie alati osa, kuid koolivälistest rahvamaja üritustest mitte. Mängiti erinevaid ringmänge, peoõhtutel tehti isetegevust. Õie mängis näidendis, luges luuletusi ja laulis lastekooris. Võimlemise ettekanded, tantsud ja püramiidid talle eriti ei meeldinud. (Vahar, 2024)

Õie esimene klassijuhataja oli vene keele õpetaja Linda Heinsoo, 3.–6. klassis lauluõpetaja Hilja Reidma ja 7. klassis endine koolidirektor Valdur Villand, kes oli väga närvilise ja äkilise iseloomuga. Õiele meeldis kunstiõpetaja Efrosinia Siidoja, sest ta oli sõbralik ja aitas tüdrukul alati joonistused valmis saada. Õppealajuhataja ja eesti keele õpetaja Anna Juur korraldas palju luulevõistlusi, millest Õie osa võttis. Ta oli range, kuid õiglane õpetaja. (Vahar, 2024)

Õiele meenub, et kui ta ise õpetaja oli, siis oli õpetajatel kombeks käia iga aasta esimesel septembril endiste kooliõpetajate haudadel. Endisel klassijuhatajal Linda Heinsool olid meeles iga endise õpetaja lemmiklaulud, millest lauldi alati üks salmike nende haua. Lisaks võeti kaasa oma aiast korjatud lilled ja pandi küünal põlema. (Vahar, 2024)

Direktor Evald Lindsalu oli tore mees, aga kui direktor pahaseks sai, vaatas ta õpilasele kasvõi mitukümmend minutit otsa, et õpilane saaks aru, et ta on midagi valesti teinud. Selle pilgu eest oleks Õie tahtnud maa alla vajuda. Õiele meenub, et ta on elu jooksul kaks korda nurgas seisnud. Ühe korra pani Evald Lindsalu ja teinekord Linda Lindsalu, kuigi enda arvates ei olnud ta midagi halba teinud, et nurgas seisma pidanuks. (Vahar, 2024)

Ajal, kui Õie elas internaadis, olid kasvatajateks Meida Puusta ja Evi Kiis, kes käisid lapsi igal õhtul taskulambi või laternaga kontrollimas. Ükskord oli õpetaja Evi tulnud lapsi vaatama läbi pika ja pimedada koridori. Järsku kostus vali kiljatus, tüdrukud jooksid ukse peale vaatama, mis juhtus. Õpetajal olid blondid lokkis juuksed ja talle oli nahkhiir pähe lennanud. Seitsmenda klassi tüdrukud läksid õpetajale appi ja aitasid selle peast ära võtta. Evi oli loodusõpetuse õpetaja ja nahkhiirt ei kartnud, kuid kiljatas suure ehmatuse tõttu. (Vahar, 2024)

Õiel oli juba lapsepõlves suur soov õppida õpetajaks, sest ta oli oma noorematele õdedele-vendadele lapsehoidja, olles ise vaid viie-kuue aastane. Vahepeal meeldis talle apteekri amet, kuid õpetajaamet oli siiski südamelähedasem. Pärast Koeru 7-klassilise kooli lõpetamist 1952. aastal asus ta õppima Paide ja tema klassijuhatajaks oli Dagmar Juurikas. Paide Keskkooli 32. lennu lõpetas Õie 1956. aasta 24. juunil (Joonis 8), kus saadud küpsustunnistus (Lisa 2) andis talle õiguse astuda NSV Liidu kõrgematesse õppeasutustesse. Kooliajal ei muutunud õpetajaamet talle kunagi ebameeldivaks. Tal olid Koerus ja Paides õppides eeskujuks väga armsad õpetajad. Edasiõppimine statsionaarses õppes osutus pere majanduslike võimaluste tõttu võimatuks. (Rahvusarhiivi toimik, 1956–1959; Vahar, 2024)

Joonis 8. Paide Keskkooli lõpetamine (Erakogu, 1956)

1956. aastal asus ta õppima Tartu Pedagoogilise Kooli Kaugõppeosakonda. Kooli asumiseks tuli kirjutada avaldus, esitada keskharidust tõendav küpsustunnistus ja elulookirjeldus (Lisa 3). Lisaks sooritas ta vastuvõtueksamid hindele hea, suuliselt matemaatikas ja kirjalikult vene keeles. Õpetajakutse omamiseks tuli kolme õppeaasta jooksul läbida eesti ja vene keele, aritmeetika, geograafia, loodusõpetuse, ajaloo, kirjatehnika, joonistamise, laulmise ning kehalise kasvatuse õpetamise metoodika kursused (Lisa 4). Kõik semestri- ja eksamihinded ning läbitud kursuste mahud kanti õpilase õppeedukuse arveraamatusse (Lisa 5). Kooli lõpetamiseks tuli sooritada riigieksamid NLKP ajaloos, eesti ja vene keeles ning pedagoogikas ning teha õppepraktika, mille Õie sai läbi viia Väinjärve algkoolis, kus ta oli igapäevaselt tööl õpetaja ja koolijuhatajana. 1959. aastal lõpetas ta Tartu Pedagoogilise Kooli, mis andis õiguse töötada algklasside õpetajana. (Rahvusarhiivi toimik, 1956–1959; Vahar, 2024)

1962. aastal asus Õie õppima Tallinna Pedagoogilise Instituuti kaugõppesse. Õpingud jäid kahjuks pooleli, sest tal oli kolm väikest last ja suri abikaasa ema, kes oli tal õpingute ajal aidanud lapsi hoida. Kahjuks ei olnud kuskilt võtta lastele hoidjat. Tallinna kooli lõpetamisest jäi puudu poolteist aastat. (Vahar, 2024)

3. PEREELU

Peagi pärast keskkooli lõpetamist Õie abiellus. Sõjaväest naases koju oma küla noormees Uno Vahar (Joonis 9), kes oli Õiest kuus aastat vanem. Abielu sõlmiti Paide rajooni perekonnaseisuameti büroos 16. märtsil 1957. aastal. Registreerimisel olid Õie ja Uno kahekesi – nad ei olnud oma plaanist kellelegi rääkinud. Õhtul istuti koos Õie vanematega Uno kodus. Oli vaikne ja südamluk hüvastijätt neiu põlvega. Õie mäletab Uno ema kui väga armast inimest, kes aitas katta kauni pulmapeo laua. Nende abielu ei kulgenud kuigi õnnelikult – tekkisid omavahelised konfliktid ja oli palju valearusaamu. Lisaks oli Unol probleem alkoholiga. (Vahar, 2024)

Joonis 9. Õie abikaasa Uno (Erakogu)

3.1. Tütar Marve

20. oktoobril 1957. aastal sündis Õie ja Uno perre esimene laps Marve. Sel ajal ei olnud pikka emapuhkust, mistõttu pidi väike tütar juba seitsmekuuselt lastesõime minema. Marve oli väga koduarmastav laps ja ei suutnud kuidagi lasteaiaga leppida. Ta haigestus nelja-aastaselt

tuberkuloosi ja saadeti kaugele Valga lähedal asuvasse Taagepera sanatooriumisse – see oli šokk kogu perele. Poole aasta jooksul võis vaid ühe korra käia last vaatamas. Ema tohtis ära minna alles siis, kui laps oli sügavalt magama jäänud. Peale seda paluti mitte enne tulla, kui tütar on terveks saanud. Marve ei võtnud kaalus juurde, nuttis ja küsis sageli: “Kuhu minu ema läks, miks ta mind kaasa ei võtnud?” Ta paranes kenasti, sai koju, kuid pärast sanatooriumi enam lasteaias ei käinud. (Vahar, 2024)

Aastal, kui Marve sai seitsmeaastaseks, pidi Õie koolis saama esimese-teise klassikomplekti. Et tütar ei satuks oma ema klassi, läks Marve juba kuueaastaselt kooli. Ta õppis neli aastat Väinjärve koolis ja seejärel otsustas minna Tartu Meditsiinikooli, kus õppis laborandiks. Tööle asus Paide Lastehaiglasse ja töötab tänaseni valitud erialal Järvamaa Haiglas. (Vahar, 2024)

Marve (Joonis 10) abiellus varakult ja sai kaks poega: Rait ja Rivo. Kahjuks haigestus laste isa raskelt suhkruhaigusesse ja pidi taluma suuri kannatusi. Ta suri väga noorelt ja enne surma amputeeriti tal mõlemad jalad. Marve on viiekordne vanaema. (Vahar, 2024)

Joonis 10. Õie tütre Marvega (Erakogu)

3.2. Tütar Imbi

Kaks ja pool aastat Marvest hiljem sündis perre teine tütar Imbi (Joonis 11), kes oli võrreldes Marvega palju seltsivam ja läks igal hommikul rõõmsalt lasteaeda. Pärast lasteaia lõpetamist

asus ta õppima Väinjärve kooli, kus õppis neli aastat. Põhikooli lõpetas Koeru koolis ning asus edasi õppima Olustverre agronoomiat. Seal omandas ta auto, veoauto ja traktori juhiload. Seejärel asus tööle Udeva sovhoosi Vahuküla osakonda brigadiriks. Hiljem töötas agronoomina, kuid pärast sovhoosi lagunemist asus tööle kanalasse. (Vahar, 2024)

Joonis 11. Imbi vanavanaema Anette süles (Erakogu)

Imbi abiellus Olustvere noormehega ja nad rajasid koos elamise Karinule. Perre sündis kolm last: Rünno, Rülvi ja Timmo. 2010. aastal tabas perekonda krahh, kui Imbi haigestus vähki ja suri. Mõned aastad hiljem jäid lapsed isa surma tõttu vanemateta. (Vahar, 2024)

Rünno on hetkel üksik ja töötab Tallinnas rahanduse valdkonnas. Rülvil on tore perekond, hea abikaasa ja kolm poega: Reio, Herald ja Morten. Ta töötab Loo lasteaias õpetajana. Timmo lõpetas Järva-Jaani Keskkooli ja asus õppima Tallinnasse rätsepaks. Hiljem läks elama Rootsi, suutes end läbi raskuste üles töötada ja saada tööle kangakauplusse. Tänu rätsepa ametile on Timmol tööga väga vedanud. Ta on õmmelnud pükse, pintsakuid, kardinaid ja ka laudlinu, millega on teeninud tavapalgale lisaraha. Ta ostis Rootsis maale väikese maja. Pärast vastavate kursuste läbimist on hetkel prillipoe juhataja ja valmistab ka ise retsepti järgi prille. Timmol oma peret veel ei ole. (Vahar, 2024)

3.3. Poeg Randar

1965. aastal sündis perre kauaoodatud poeg Randar (Joonis 12), kes käis samuti Ervita lasteaias. Pärast lasteaia lõpetamist asus ta õppima Väinjärve kooli, kus õppis kolm klassi. Peale seda suundus ta Koeru kooli, kus 1984. aastal lõpetas keskkooli. Tal oli kindel soov õppida lavakunsti ja saada näitlejaks. Randar oli kaks aastat Venemaal Komi linnas sõjaväes, mis muutis teda karmimaks. Pärast sõjaväge läks ta õppima Tallinna Pedagoogilisse Instituuti, et saada tööõpetuse õpetajaks. Õpingud kestsid vaid pool aastat, sest ta ei tundnud seal ennast hästi ja jättis kooli pooleli. Naastes Koeru tagasi asus tööle Koeru Autoremonditehasesse, kus töötas 1994. aastani, kui tehas läks pankrotti. (Vahar, 2024)

Joonis 12. Randar koos lähedastega (Erakogu)

Tehases tutvus ta leseks jäänud Tiiu Volteriga ja nad asusid koos elama. Randar oli lastega harjunud ja meeldis Tiiu neljale lapsele ning oli abiks nende kasvatamisel. Vanimaks Tiiu lastest oli Jaak, kes lõpetas Koeru Keskkooli ja Paide Muusikakooli kahel erialal. Jaak plaanis algselt õppima minna füüsika õpetajaks. Kuid siis tuli abielu ja sündisid lapsed ning asus tööle hoopis pitsarestoranis. Tema tütar Marta õpib hetkel Tartu ülikoolis geeniteadust ja poeg Jarno õpib kaheksandas klassis. Hetkel töötab Jaak Tallinnas kaupluse juhatajana. (Vahar, 2024)

Teine laps oli peres Jaanika, kes pärast Koeru kooli lõpetamist asus õppima Särevere Põllumajandustehnikumi. Ühel aastal käis ta Soomes praktilal ja pärast kooli lõppu läkski elama ja töötama Soome. Leidis seal kaaslase, kellega abiellus ja neil on kaks last: Joakim ja Jonatan. Kahjuks on pojad peaaegu unustanud eesti keele. (Vahar, 2024)

Kolmas laps Jagne lõpetas Koerus põhikooli ja seejärel õppis Särevere Põllumajandustehnikumis. Ta on abielus ja kolme poja ema. Kerdo õpib kümnendas ja Evert seitsmendas klassis ning pesamuna Joel on kolmeaastane. Ema töötab kaubanduses ja isa on ekskavaatorijuht. Hetkel elavad koos perega Põlvas. (Vahar, 2024)

Pere neljas laps on Signe, kes lõpetas Koerus põhikooli ja suundus õppima Rakvere Kutsekooli pagariks. Peagi leidis ta elukaaslase, kellega neil sündis tütar Maleena Marleen, mistõttu jäid kahjuks õpingud pooleli. Vanemad läksid mõlemad Soome elama ja töötama. Maleena Marleen proovis aasta Soome koolis käia, kuid otsustas tulla Koeru vanaema ja -isa juurde tagasi. Praegu õpib ta üheteistkümnendas klassis koos oma endiste klassikaaslastega. (Vahar, 2024)

1989. aastal sündis Tiiu ja Randari perre viies laps Ragne, kes lõpetas Koerus keskkooli. Peagi leidis ta omale elukaaslase. Nad elavad Tallinnas ja töötavad erinevates firmades laomajanduse valdkonnas. Neil on tänaseks kaks last: Eti-Liis ja Emili. Esimene laps õpib hetkel kaheksandas klassis ja noorim käib veel lasteaias. (Vahar, 2024)

Nii sai Õie kolme lapse emaks, kümne lapselapse vanaemaks ja kaheksateistkümnepärlapselapse vanavanaemaks. (Vahar, 2024)

4. TÖÖAEG VÄINJÄRVE ALGKOOLIS

4.1. Tööotsing

Õie esimene tööotsing viis Paide haridusosakonda. Kuna sel ajal oli palju väikseid algkoole, siis tekkis tal võimalus tööle saada asendusõpetajaks. 1956.–1957. õppeaastal asendas ta haiguslehel olevaid õpetajaid Vodja, Väike-Kareda ja Rõhu algkoolides. (Vahar, 2024)

Õie on eriti tänulik Vodja algkooli juhatajale Hilda Kasele, kes nüüd on juba ammu surnud, kuid kes talle emalikult õpetaja töötarkusi edasi andis, kuigi Õie oli seal ainult kümme päeva. Hilda kuulis pealt, kuidas Õie tundi annab, ja ei öelnud talle kunagi, et midagi läks halvasti või Õie ei saanud hakkama. Hilda ütles: “Sul läks juba päris hästi, aga proovi homme niimoodi, võib-olla läheb siis veel paremini.” Hiljem oli Hilda huvi tundnud ja haridusosakonnast küsinud, kus Õie töötab. Kui Hilda kuulis, et Õie saadeti koju, oli ta pettunud ja öelnud: “Võtate tööle neid, kes tööd teha ei taha, aga need, kes tahaksid tööd teha, saadate koju.” (Vahar, 2024)

4.2. Väinjärve algkooli tööle asumine

Uueks õppeaastaks pidi Õie hakkama otsima alalist töökohta kodukoha lähedal. Seoses pahandustega Väinjärve algkoolis vabastas haridusosakond sealt koolijuhataja ja kõik õpetajad. Kooli määrati tööle uued õpetajad ja nii vabaneski Õiele õpetaja ametikoht. Uueks koolijuhiks pidi saama Hilja Reidma Koeru koolist. Hiljem selgus, et Hilja loobus Väinjärve algkooli juhataja kohast, ja asetäitjaks oli määratud Õie, mis oli talle suur šokk. Tööle tuli asuda kohe. Paide haridusosakond määras Õie 1958. aastal Väinjärve algkooli juhatajaks (Joonis 13), mis oli tema jaoks suur katsumus, sest lisaks pidi hakkama saama koduse pereeluga, kus kasvas väike tütar Marve, ja samal ajal õppis ta kaugõppes õpetajaks. Õie on ise meenutanud: „Tulin õpetajaks, aga senine juhataja läks Esnasse, mind pandi juhatajaks ja unustatigi.“ (Rajamäe, 2007; Vahar, 2024)

Joonis 13. Õpetajad õppeaasta alguses (Erakogu, 1958)

Elama asus Õie mõisa, kus sai toa, mis asus klassi kõrval ja mida kasutati kantseleina. Tema toas asus kooli ainus telefon ja kes seda kasutada tahtis, pidi minema Õie tuppa. Lisaks läks toast uks kööki ja sealt edasi trepptorni. (Vahar, 2025)

Hiljem asus Õie elama Ervital asuvasse korterisse, mille andis talle sovhoosi direktor. Korter anti talle seetõttu, et mõisahoones oli külm ja Õiel olid kasvamas väiksed lapsed. Esialgu tekkis probleem, et miks just Õie selle korteri sai. Üks raamatupidaja ei olnud sellega nõus, sest Õie oli tema jaoks võõras ega olnud sovhoosi töötaja. Direktor ütles raamatupidajale: “Aga kelle lapsed need on, keda Õie õpetab?” Sellega asi lahenes ja kellelgi polnud enam midagi öelda. (Vahar, 2025)

4.3. Töö Väinjärve algkoolis

Esimene õppeaasta oli Õie jaoks väga keeruline, sest kohapeal selgus, et Väinjärve mõisahoones (Joonis 14), kus kool asus, oli ruumides remont tegemata ja kütte varumata. Koolijuhataja ülesandeks oli hoolitseda küttepuid olemasolu eest, et ruumid soojaks saaksid. Küttepuid käidi metsas tegemas koos lapsevanematega. Suureks mureks oli, et koolimaja sees ei olnud käimlat. Õpilased pidid talvel külma ilmaga saja meetri kaugusel läbi lumehangede väljakäigus käima. Õppeaasta keskel tuli kohalik majand appi ja vabastas mõisa alumisel korrusel ühetoalise korteri, kuhu tehti lastele käimla. Olukorra tegi Õie jaoks veelgi raskemaks

aeg, kui koolis hakati õpilasi toitlustama, lisandusid selle organiseerimisega seotud probleemid. (Vahar, 2024)

Joonis 14. Väinjärve mõis (Erakogu)

Mõisaaega meenutasid koolihoones vestibüüli ümarate astmete ja treitud pulkadega trepp, laekaunistused ja pruun pottkiviahi. Kiviseinad olid kaetud poolteise meetri kõrguselt puupaneelidega, mis olid värvitud tumepruuniks või -roheliseks. Talvel oli hoones väga külm, seintele tuli härmatis ja lapsed kirjutasid sinna oma nimesid. Õie lasi vestibüüli trepi teise korruse osale ehitada vaheseina, et tuul lastele peale ei puhuks, kuid sai selle eest pragada, et oli arhitektuuri rikkunud. (Rajamäe, 2007)

Õie tööle asumise ajal oli Väinjärve kool üsna suur, koosnedes eesti- ja venekeelsest osast. Eestikeelses õppis umbes 70 õpilast ja nende jaoks oli kolm klassikomplekti: üks liitklass ja kaks eraldi klassi. Vene keelt kõnelevaid lapsi oli nelja klassi peale kümme ja kõik õppisid ühes klassiruumis. Nad olid Ervital sündinud, said eesti keelest aru ja oskasid rääkida. Nende jaoks oli koolis tööl eraõpetaja. Tihti loeti tervele koolile eestikeelseid juturaamatuid. (Vahar, 2024)

Noored õpetajad harjusid koolis kiiresti ja ei olnud enam hirmus, kuid raskused jätkusid endiselt. Igale õpetajale oli määratud 48 puhkusepäeva, kuid keegi ei saanud seda täiel määral välja võtta, sest sanitaarremondi kooli ruumides pidid õpetajad ise tegema, kooli eelarves ettenähtud remondikulude piires. Koolitöötajate töö hulka kuulus veel pargi ja kooli ümbruse

hooldamine. Võrreldes sovhoositöölise palgaga, oli õpetajate palk palju väiksem, kuid nad ei nurisenud. (Vahar, 2024)

Koolis andsid õpetajad kõiki ainetunde, kuid vahel tuli ette olukordi, kui õpetaja ei saanud laulmist või tervise tõttu kehalise kasvatus tunde läbi viia, siis sai tunde omavahel vahetada. Igale õpetajale oli määratud 24 ainetundi nädalas. Sõltuvalt õpilaste arvust olid koolis kas mõni klass eraldi või liitklassid, kus olid ühes klassiruumis esimene ja kolmas ning teises teine ja neljas klass. Igas ruumis oli üks õpetaja. Iga õppeaasta kevadel tehti kooli- või klassipilt (Lisa 6) koos koolijuhataja ja õpetajatega. (Grauberg, 2025; Vahar, 2024)

Õppevahendeid (Lisa 7) oli koolis vähe, mistõttu õpetajad valmistasid neid järgnevas päevaks õhtuti ise. Kui õpetasid liitklass, siis pidi õppevahendeid valmistada topelt. (Vahar, 2024)

4.4. Õpetajate ja õpilaste ühised ettevõtmised

Õpetajad korraldasid lastele koolis temaatilisi päevi. 1979. aasta märtsis toimus lindude päev, mille põhiteemaks oli “Suitsupääsuke”. Valmistati temaatiline seinaleht, mis aitas valmistuda viktoriiniks. Päeva paremaks läbiviimiseks olid külla kutsutud pioneerid ja kommunistlikud noored Koeru koolist. Saali pääsuks tuli lunastada pilet, millel oli küsimus suitsupääsukesest. Õigesti vastanud said rinda päevakohase embleemi ja pähe pääsukese pärja, mille valmistasid lapsed õpetaja Ülle Grünmanni abiga. Hiljem mindi koos pioneeridega isade valmistatud pesakaste üles seadma. Lõpuks toimus viktoriin ning joonistamis- ja voolimisvõistlus teemal “Linnud”. (Vahar, 1979)

Koos Vao algkooliga korraldati mitmeid ühisettevõtmisi: spordivõistlusi, klassi- ja loodusõhtuid. 1980. aastal tähistas Vao algkool pidulikult V. I. Lenini sünniaastapäeva, kutsudes külaliseks Väinjärve algkooli pere, aga looduskaitsepäeva tähistati ühiselt Väinjärvel. Koos loeti ajalehte “Looduse Sõber”, kust saadi palju huvitavaid teadmisi looduskaitsest, rahvuslinnust, kevade ärkamisest ja lindude pesitsemisest. Lauldi loodusteemalisi laule ja luuletusi, mõistatati mõistatusi ja mängiti lühinäidendit „Kuldnokad ja varblane“. Üheskoos istutati Väinjärve parki ebatsuuga, mille külalised olid kaasa toonud. Järgnes matk Hällimäe seljandikule, kus tutvuti metsapuude ja -taimedega. 1992. aasta kevadel külastasid Vao õpilased Väinjärve kooli ja tahtsid mängida III–IV klassi õpilastega rahvastepalli, kuid võistlus jäi ära, sest „polnud palli“. (Jääger, 2025; Kroonika, 1958–2004; Vahar, 1980)

Koostöös Ervita raamatukoguga korraldati õpilastele erinevaid üritusi, et laiendada õpilaste silmaringi ning süvendada huvi ja armastust raamatu vastu. Raamatukoguhoidja Helvi Indermitte käis reedeti koolis raamatuid laenutamas ja uudiskirjandust tutvustamas. (Vahar¹, 1981)

Meeldejäädavad olid rattamatkad Rakkesse. Koolivaheaegadel korraldati õpilastele ekskursioone: Tallinnas külastati Kadrioru lossi, Maarjamäe memoriaalkompleks ja uut loomaaeda; vaadeldi lilleilu Pirita Lillepaviljonis ja uudistati lumelinna lauluväljakul. (Grauberg, 2025; Vahar, 1984)

4.5. Kooliüritused

Tähtpäevadel korraldati koolis kontserte ja aktuseid, kus õpilased laulsid, tantsisid, lugesid luuletusi ning esitasid meeldejäädavaid näidendeid. Üritused toimusid teise korruse saalis või Ervita klubi saalis, mis asus mõisa esimesel korrusel. Õpetajad ja õpilased kaunistasid saali õhupallide, krepppaberist valmistatud lillede ja vanikutega ning kevadel lillede ja kaskedega. Pärast üritusi korraldati lastele lustlikke ringmänge ja -tantse: „Kes aias“, „Kaks sammu sissepoole“, „Me lähme rukkist lõikama“, „Bingo“ ja „Lapaduu“. (Grauberg, 2025)

Sügisel oli esimeseks suuremaks sündmuseks lõikuspidu, mis tähistas sügistööde lõppu. Lapsed korraldasid selleks päevaks näitusi, mille jaoks korjati ilusaid värvilisi lehti ja seeni. Sügisandide konkursside jaoks toodi huvitava kuju ning suurusega juur- ja aedvilju. (Jääger, 2025)

Nõukogude ajal ei olnud jõulupühade tähistamine avalikult lubatud. Aasta tähtsaim pidu oli nääripidu, kui külla tuli näärivana, kes tõi igale lapsele kohaliku majandi poolt kommipaki. Lapsed esitasid nääripühadega seonduvaid isetehtud näidendeid, teemakohaseid etteasteid ja mängiti lastepäraseid mänge ning kanti uhkeid kostüüme. (Vahar, 2024; Jääger, 2025)

Üks lõbusamaid talveüritusi oli laste jaoks vastlapäev, kui käidi kogu kooliperega Salutaguse küla Kurnu künkal liugu laskmas. Päev lõppes ühise teejoomise ja vastlakuklite söömisega. Väljasõitudeks sai kasutada sovhoosi bussi ja selle eest ei tulnud lastel tasuda. (Jääger, 2025)

Kevaditi korraldati kevadkontserte, mis toimusid enne suvevaheajale minekut, et tähistada kooliaasta lõppu. Esitatud lavastused ja näidendid õpetas lastele koolijuhataja Õie Vahar ja tantsud õpetaja Ülle Jääger. Sageli kirjutas Õie ise näidendi teksti, dramatiseeris, tegi laulud ja

valmistas ette muusikalised etteasted ning saatis neid klaveril. Selgeks õpituga käidi esinemas sovhoosi pidudel ning Koeru kultuurimajas ja hooldekodus. (Jääger, 2025)

Vaatamata sellele, et tegemist oli väikese maakooliga, oli Väinjärve algkooli õpilastel võimalus, koolijuhataja eestvedamisel ja toetusel, osaleda kohalikel ja üle-eestilistel laulu- ja tantsupidudel. 1987. aastal noorte laulu- ja tantsupeol „Aastaring tantsuringis“ ning Kalevi staadionil toimunud võimlemispeol, osalesid kõik Väinjärve kooli lapsed. (Jääger, 2025)

4.6. Enesetäiendamine

Kooliõpetajad täiendasid oma oskusi pidevalt. Suvepuhkuse ajal käidi iga viie aasta tagant pikkadel kursustel, mis kestsid kuu aega. Algselt toimusid need Lõuna-Eestis Värskas ja hiljem Tallinnas. Uued kohad, kaaslased ja lektorid – õpetajate jaoks oli see väga põnev. Lisaks toimusid maakonna haridusosakonna poolt korraldatud lühikursused. (Vahar, 2024)

Väga huvitavad ja kasulikud olid kümnepäevased loodusteemalised kursused Kose-Uuemõisas, kus tööpäevad olid tihedad. Päev algas linnulaulu kuulamisega ja lõppes varvaste leotamisega rabalaukas. Õpiti tundma taimi ja ilmastikku. Kursuse lõpuks oli vaja teha herbaarium taimedest, kirjeldused lindudest ja pinnavormidest. Tehti kokkuvõttev diplomitöö ja suuliselt anti legendaarsele loodusmehele Jaan Eilartile minieksam. Õie oli asjast väga huvitatud ja käis kursusel kahel aastal. (Vahar, 2024)

4.7. Töökasvatus

Õie panustas palju laste töökasvatusse. Sügisel käisid õpilased abiks sovhoosis kartuleid ja peete võtmas ning kevadel metsa istutamas. Keegi ei öelnud, et lapsed on liiga noored ja ei tohiks tööd teha. Töötegemise käigus tugevdati oma kooli ühtekuuluvustunnet. (Jääger, 2025)

Suviti töötasid õpetajad laste töö- ja puhkelaagris (TPL), mis tõi õpetaja palgale veidi lisa ja ka lastel oli võimalus taskuraha teenida. Väinjärve maleva komandöriks oli koolijuhataja Õie ja abiliseks õpetaja Leili Mäeots. Ühel aastal olid laagri avamistseremoonial külalisteks Udeva sovhoosi direktor Marinelli Kupp ja partorg Margit Illi. Selleks, et töö- ja puhkelaagrisse tööle saada, tuli läbida katsed, anda liikmetootus ja see kinnitada sõrmejäljega. Vastupidavust pidi tõestama sinepileiva söömisega ja koirohutee joomisega. Täisõiguslikele TPL liikmetele anti kollased vormisärgid ja kõlas ühine laagrilaul. Töölaagris sorteeriti kartuleid, rohiti juurvilju ja korjati põldudelt kive. Laagri lõpus korraldas Udeva sovhoos lastele lõbusa peo, kus parimatele

anti majandi tänukiri ja vimpel ning kõiki malevlasi premeeriti ekskursiooniga. Käidi Suurel Munamäel, Vormsi saarel, Tartus, Tallinnas, Leningradis ja Volgogradis. (Vahar², 1981; Vahar, 2024)

4.8. Meenutused reisidest

Õie kõige esimene välisreis toimus nõukogude ajal Valgevenes. Udeva sovhoosi parteiorganisatsioon sai reisi kingituseks Paide rajooni parteikomiteelt. Sovhoosirahvas otsustas anda selle kingi Õiele, sest tema oli teinud mitu aastat sovhoosi parteiorganisatsioonis poliittööd, mis oli talle kohustus – mitte meeldiv tegevus. (Vahar, 2024)

Viis päeva tutvuti Valgevenega ja käidi kuulsas Hatõnis, kus oli teise maailmasõja ajal toime pandud koledaid lugusid – kogu küla inimesed hukati ja elamud põletati. Saadi teada, et see oli venelaste poolt tehtud, kuigi ametlikult räägiti, et seda tegid sakslased. Õie mäletab, et seal oli umbes 14 talu, mis olid ära põletatud ja nende mälestuseks olid talude kohal püsti korstnajakad. (Vahar, 2024)

Kojusõit ekskursioonilt toimus peaaegu põgenemisena. Valgevenes eelviimase päeva hommikul ärgates kuulsid nad raadiost teadet, et Leedus ja Valgevenes on avastatud loomade suu- ja sõrataud ning kõik piirid pannakse kinni. Nad hakkasid kohe kodu poole sõitma, mõned teed olid juba suletud, kuid tänu bussijuhi osavale sõidule ja avatud teeotsade otsimisele pääsesid nad õnnelikult koju. Algselt oli plaan Valgevenes veel üks päev olla, kuid siis oleksid nad jäänud kaheks nädalaks karantiini. (Vahar, 2024)

1988. aastal korraldati Järvamaa algklasside õpetajatele külastus Soome sõpruskoolidesse, kuid Õie sõitis Kesk-Soomes asuvasse Kälviä kooli rongiga üksinda, sest teised haridustöötajad läksid Hamina linna. Talle anti rongipilet ja väikene juhend, kuhu sõitma pidi. Seejärel pandi ta takso peale, mis viis ta rongijaama. Õie oli kodus selgeks õppinud palju soomekeelseid väljendeid, et juhul, kui hätta jääb, oskab küsida. Kui aga häda käes oli, ei tulnud peale vene keele enam midagi meelde. Õnneks aitas üks sõbralik noormees Õie viimasel minutil õige rongi peale. Kohe pärast rongi sisseastumist ukсед sulgusid ja algas sõit Kälviä poole. Kuna selline rong oli Õie jaoks küllaltki uudne, siis oli vaja selgeks saada, kuidas rongist välja saab. Ta hakkas jälgima teisi reisijaid, kuidas peatuses ukсед lahti käivad, sest igas peatuses need ei avanenud. Uksi tuli ise avada vastavale nupule vajutades. Õige peatuse lähenedes läks Õie kiirelt ukse juurde valmis, maainimese kombel vajutas ta nuppu tugevalt, mispeale kargasid

uksed lahti nii, et rong ragises, aga õnneks oli peatus õige. Seal olid teda ootamas sõbrad Kälviä koolist. (Kälviän Seudun Sanomat, 1988)

Kälviässe sõidu eesmärk oli tutvuda kooli õppesüsteemiga, kohalike õpetajate ja kooli juhtkonnaga. Soome kooli sisustus ja õppevahendid (Joonis 15) olid Eesti õpetajate jaoks väga moodsad. Igal klassikollektiivil oli oma televiisor ja arvuti. Õie meelest olid koolisüsteemid küllaltki sarnased, kuid Eesti algkoolid olid neljaklassilised ja Soomes kuueklassilised. Õie kiitis puuetega laste õpetust ja seda, kuidas oli see organiseeritud. Lõppkokkuvõttes oli sõpruskooli külastus väga tore ja meeldejääv. Äsja okupeeritud riigist tulles, oli talle palju põnevat. Õie mäletab, et nägi sellel väljasõidul esimest korda elus arvutit. Side sõpruskoolide vahel kestis ajani, mil hakati väikseid koole sulgema ja liitma lasteaiaga. (Vahar, 2024)

Joonis 15. Õie Kälviä koolis (Erakogu)

Soome ringreisi ajal leidis aset Õiega väike vahejuhtum. Välismaale minnes oli tal kombeks midagi eestipärast kaasa võtta ja kooli direktorile külakostiks viia. Õiel olid kaasas mõned karbid assortiid Must Roos. Kogemata jäi üks kommikarpidest koti peale, öösel oli aga tulnud pere taksikoer Õiele külla ja avastanud midagi meelepärast. Hommikuks oli kahjuks kommikarp tühi ja koeral halb olla. Lugu lõppes kiire sõiduga loomaarstile, kus tehti vastavad protseduurid, et koera elu päästa. (Vahar, 2024)

4.9. Ühiskondlik töö

Õpetajad tegid koolitöö kõrvalt erinevaid ühiskondlikke töid. Sovhoosi parteiorganisatsioonis olid omad nõudmised, mistõttu kümme aastat juhendasid õpetajad vastava programmi alusel Udeva sovhoosi parteiorganisatsiooni poliitringi. Noored õpetajad liitusid sovhoosi sporditööga ja majandite vahelistel võistlustel käidi Udeva sovhoosi esindamas. (Vahar, 2024)

Maakoolide juhatajad pidid tavaliselt olema ka valla lastekaitse inspektorid. Tuli käia katkistes kodudes, nii oma kooli piirkonnas kui ka väljaspool. Väikse komisjoniga, kuhu kuulusid sovhoosi partorg, algkooli juhataja ja keegi vallast, käidi Puhmus ja Kalitsas. Õie kõige valusam mälestus sellest tööst on, et ühes Puhmu küla kodus oli olukord nii halb, et tuli kuueaastased kaksikud tüdrukud vanematelt kohtu teel ära võtta ja lastekodusse panna. Vanemad olid alkohoolikud ja kodus toimusid kaklused ning lapsed olid nende tunnistajateks. Ema tõstis sageli lapsi naabrite sahvri akendele, et lapsed emale toidukraami varastaksid. (Vahar, 2024)

Õie osales koos teiste õpetajatega majandi kultuurimaja ringides. Koos käidi esinemas põllumeeste tähtpäevadel, hooldekodus ning majandi punanurgas ja osakondades. (Vahar, 2024)

4.10. Propagandisti amet

Õie astus 1967. aastal Udeva sovhoosi partei-algorganisatsiooni, olles seal keskastme poliitringi propagandist. Soovitused parteisse astumiseks andsid Udeva sovhoosi direktor Evald Leppoja (Lisa 8), osakonnajuhataja Toini Ijavoinen ja pensionär Magda Rannik, iseloomustades Õiet tahtekindla ja nõudlikuna, kes täidab oma tööülesandeid korralikult, omab lastevanemate seas autoriteeti ning on kaastöötajate vastu sõbralik. Lisaks on ta ühiskondliku töö raames Paide rajooni haridusosakonna lastekaitse inspektor ja Udeva sovhoosi aktiivne isetegevuslane. Propagandistid vahetasid EKP Paide Rajoonikomitee poliithariduskabineti metoodikanõukogu koosolekul kogemusi näitlike õppevahendite kasutamisest. Õiel oli alati kaasas rohkesti näitlikku materjali, mis olid korrektselt liigitatud ja kaustadesse kogutud. (Aesma³, 1977; Rahvusarhiivi toimik, 1967)

Propagandistidele korraldatavad õppekursioonid olid väga kasulikud. Õiel oli võimalus kaasas käia Bresti kangelaskindluses. Bresti külastamisest kogus ta palju lisamaterjali, mida sai järgnevatel aastatel kasutada. Pedagoogina töötades oli tal hea kontakt lastevanematega, kes talle ekskursioonidel käies huvitavaid pildimaterjale ja brošüüre töid. Ta kogus ka muud

päevakohast materjali, mida programmis ei olnud ette nähtud, kuid tema oskas neid hästi kasutada. Õie juhendatud poliitringis ei möödunud ühtegi õppust ilma näitlikke õppevahendeid kasutamata. (Aesma₂, 1977; Aesma₃, 1977)

Õie osales vestlusringides, mille korraldasid EKP Paide Rajoonikomitee poliithariduskabinet ja ajalehe parteielu osakond. Saadud kogemusi vahendas ta kohalikule rahvale. Õie arvates olid Udeva sovhoosis õppeolud kehvad – ruumid olid külmad. Kui sellele tähelepanu juhiti, lubati ringi tööks sööklat kasutada, kuid õppusteks pidanuks siiski olema üks kindel koht. Õiel oli igaks õppuseks põhjalikud konspektid tehtud. Ta püüdis ainet siduda kirjanduse ja pildimaterjaliga, et äratada kuulajas huvi ning panna nad kaasa elama. Õie poliitringis osalesid kommunistlikud noored ja vanad kommunistid. (Aesma₂, 1977)

Oskus end kuulama panna on propagandistile äärmiselt tähtis omadus. Kuulama, kaasa mõtlema, arutelust osa võtma ja oma arvamust avaldama – seda õpetaski Õie poliitringi liikmetele. (Aesma₁, 1977)

4.11. Muutused koolikorralduses

1983. aastal võeti vastu otsus teha korda Väinjärve mõisahoone, et õpilastel oleks seal mugavam õppida. Edasine viivitamine oleks olnud liiast, kuna maja aina lagunes. Kooli kasutada olid mõisa teise korruse ruumid. Eeldatavalt mitmeaastase remondi tõttu tuli koolil kolida kahekorruselise maja kahte 4-toalisse korterisse Ervital, mille kohalik Udeva sovhoos heast tahtest kooli jaoks loovutas. Maja ees, suure kase all, oli ilus kiviktaimla, mis oli direktori rajatud ja hooldatud. Õpilased pidid ettevaatlikud olema, kuna sellele ei tohtinud astuda. Klassiruumideks olid tavalised eluruumid ja kehalise kasvatuse tunnid toimusid ühe korteri elutoas. Pallimänge ega muud taolist nad seal mängida ei saanud, aga võimelda ja rahulikult liikuda sai. Õie elas sama maja kõrvaltrepikojas. Ta elas kooli remondi nimel, pannes kogu oma hinge ja vaba aja sinna, et mõis kindlasti valmis saaks. (Jääger, 2025; Nagla, 2025; Pleesi, 1988)

Õie sõnul oli koolil korteris kitsavõitu, kuid nii soojades tingimustes ei olnud nad kunagi saanud õppida ja lapsed hoidsid oma “uut koolimaja”. Söömas käidi läheduses asuvas majandi sööklas, mis oli igapäevane mõnus jalutuskäik ja lapsed said sooja, pliidilt võetud toitu. Koolitöö sai tehtud ja ajutiseks ei olnud lahendus halb, kuid siiski sooviti, et ehitusmehed võimalikult kiiresti mõisa korda saaksid, sest ruumi oli vähe. (Nagla, 2025; Nõukogude õpetaja, 1985)

Remont kestis viis aastat ja tagasi oma koolimajja saadi tagasi aastal 1988. Mõisas tehtud remont ei vastanud ootustele, sest tulemus oli kohati lohakas ja läbimõtlematu. Äsja remonditud ruumides riivas silma seinapaneelidelt maha koorunud värv, suur nael uksepiidas ja endiselt logisev trepikäsipuu. Need vead olid väikesed, kuna neid sai parandada ilma suurte kulutusteta. Suur mure seisnes ruumide põrandatega, mis olid ebaesteetilised, justkui polekski värskelt värvitud ja püssi plaat põrandakattena ei olnud sobilik. (Pleesi, 1988)

Õpetajad võtsid järelremondi enda teha ja ostsid kokku soome pappi, mille sai põrandale naelutada ja üle värvida. Ka koledad tumerohelised seinad värviti töö käigus üle, et lastel oleks meeldivam klassiruumis õppida. (Pleesi, 1988)

Sanitaarteenistus ei olnud nõus, et söögitoas oli ainult üks kätepesukoht neljakümnele lapsele – nõuti vähemalt kolme. Murekohaks oli joogivee puudumine, sest analüüse tehes selgus, et seni kasutatud kaevuvesi oli saastatud, ega ei kõlvanud toidunõude pesemiseks ega joogiks. Kaugemalt vee toomine oli tülikas ja seda eriti talvel. Sovhoos aitas koolil kraanikausside ja veeprobleemid lahendada. (Pleesi, 1988)

Kogu koolipere oli õnnelik, et Paide KEK oli vastu tulnud ja remondi ette võtnud, kuid kõik olid ühel nõul, et töösse oleks võinud suhtuda hoolikamalt. Tänuolik oldi sovhoosile, kes aitas organiseerida kooli ruumidesse uued kapid ja voodid ning kardinaid akende ette, mis muutsid koolimaja lastele kodusemaks. Lisaks osteti söögិតuppa uued lauad ja toolid. Kooli sisustamisel ja uueks kooliaastaks valmistumisel osalesid ka lapsevanemad, kes aitasid küttepude saagimise ja lõhkumisega. (Pleesi, 1988)

Õpilaste jaoks olid siiski uued õppimistingimused head – ruumid olid värskelt remonditud ja avarad. Mõisas oli võrreldes kortermajaga lisaks saal, kus toimusid muusika- ja kehalise kasvatus tunnid. Saalis said lapsed mängida pallimänge ja kulli ning hiljem paigaldati sinna varbseinad. Klassiruumide oli neli: järvepoolses küljes kolm klassi ja neljas akendega sõidutee poole ning selle kõrval söögiruum. Pika koridori alguses, esimeses klassiruumis, viis tunde läbi direktor Õie Vahar. Õpilased käisid vahetunni ajal ka teistes klassiruumides, kuid klassi, kus direktor tunde andis, ei kipunud. (Nagla, 2025)

Aeg ja olud inimeste ümber muutusid imekiiresti. See kajastus ka koolielus. Väinjärve algkool läbis oma eksisteerimise ajal mitmeid reforme. Lõpuks leiti, et külakooli sobivamaks vormiks on 6-klassiline algkool. Nii kasvaski 67 õpilasega Väinjärve algkool 1994. aastal maakonna suurimaks 6-klassiliseks algkooliks. (Vahar, 1994)

90ndate keskel plaaniti hoonele kapitaalremonti. Sellele eelneva lammutustöö käigus lõhuti esimese korruse enamikest ruumidest välja põrandad, ahjud ja üks vahesein. Selline koolimaja ei pakkunud kellelegi silmarõõmu. Talvel oli raske teisel korrusel asuvaid klassiruumide kütta ja lammutatud vaheseina tõttu oli seal isegi ohtlik. Hoone remondiks vallal raha ei olnud, mistõttu otsiti võimalust mõisahoonet müümiseks. (Vahar, 1994)

Kooli uueks elupaigaks plaaniti Ervita lasteaia baasil rajatavat kompleksi. See eeldas juurdeehitust, sest alles pidi jääma ka lasteaed. Kuna kooli asukoht võis muutuda, siis ei pidanud vallavalitsus otstarbekaks koolile vajaliku spordiväljaku rajamist mõisahoonet juurde. Transport muutus pidevalt kallimaks, mistõttu tuli leida ja kaaluda võimalusi kohapealseks toiduvalmistamiseks. Vald kaalus viienda ja kuuenda klassi üleviimist Koeru Keskkooli juurde, kuid sellega ei olnud nõus ei koolipere ega lapsevanemad. (Vahar, 1994)

1998. aastal hakkasid Väinjärve algkool ja Ervita lasteaed koos töötama ühise katuse all Ervital nimega Väinjärve lasteaed-alkool, mille direktoriks määrati Õie (Joonis 16). Kooli kõik neli klassi (12 õpilast) õppisid ühes klassiruumis. Keele- ja kunstitunnid toimusid eraldi ruumis ning võimlemine õues. Uuenduseks oli see, et kool sai esimese arvuti ja kolmas klass hakkas õppima inglise keelt. (Raudsepp¹, 1998)

Joonis 16. Õppeaasta avaaktus Ervital (Leppoja, 1998)

Külaelu normaalseks säilimiseks peaks olema külas lasteaed, kool, raamatukogu, seltsimaja, pood, sidejaoskond, arstiabipunkt, saun ja sobiv bussiliiklus. Ervital oli enamik neist olemas ja koolipere ning lapsevanemad lootsid hoolimata raskustest, et Ervita ja Väinjärve küla elanikud saavad ikka oma lapsed viia koduküla 6-klassilisse kooli. (Vahar, 1994)

4.12. Väinjärve algkooli sulgemine

1999. aastal otsustas Koeru vallavalitsus, kelle omandiks oli Väinjärve mõis olnud 1991. aastast, müüa see poole miljoni krooniga tallinlasele Jüri Kustav Luikmelile, kelle juured pärinesid Koerust ja Väinjärve mõis oli talle südamelähedane. Teadaolevalt oli see tollal üks kallimaid mõisaoste. Pärast müüki lubas uus mõisaomanik esimesel aastal seisata lagunemine ja teisel alustada sisetöödega. Kuid plaan kasutada mõisa elavaks tegevuseks ei täitunud. Aastaid näeb mõisahoonet samasugune välja, kuid seal valitseb enamasti elutus (Lisa 9). (Rajamäe, 2007)

Haridusministeeriumi korraldusel tehti 2001. aastal teatavaks, et Väinjärve lasteaed-alkool lõpetab õppetegevuse, põhjuseks õpilaste vähesus. Koolijuhatajal Õie Vaharil ei olnud vallavalitsusele midagi ette heita, sest selleks ajaks oli koolis käivaid õpilasi vaid üheksa. Õie jaoks ei olnud see periood raske – ta kasutas võimalust ja otsustas hakata pensionipõlve nautima. Ülejäänud seitsmel töötajal nii hästi ei läinud ja neil tuli hakata uut tööd otsima. Raskeks tegi olukorra asjaolu, et ainsad läheduses olevad töökohad olid kehval järjel. (Mõttus, 2001)

Lasteaiaaalistega probleeme ei tekkinud, sest kõigil neil oli perest keegi töötuna kodus. Koolilapsed pidid hakkama koolis käima viie kilomeetri kaugusel Koerus. Ervita ja Koeru vahel sõitis buss neli korda päevas. Lisaks oli vald valmis kohalikel liinidel bussiliiklust õpilaste jaoks sobivaks muutma. Koolieelikud said alusharidust seni oma lasteaia juures, kuid edaspidi tuli hakata kord nädalas Koeru sõitma. (Mõttus, 2001)

Õie lootis, et ehk õnnestub ellu viia plaan teha seltsimaja juurde lastering, et lapsed päris metsa ei jääks. Kõige muu kõrval pani Õiet muretsema koolihoone (Joonis 17) edasine saatus. Mõisahoonet pakuti raamatukogule ja seltsimajale, kuid kumbki ei soovinud oma seniseid ruume välja vahetada. (Mõttus, 2001)

Joonis 17. Väinjärve algkooli viimane juhataja (Koeru kultuurimaja)

2001. aasta kevadel kõlas koolis viimane koolikell. Peoruumi kogunes palju külalisi: lapsevanemad, endised õpilased ja õpetajad. Aukohal istusid saali ühel pool üheksa lasteaiast ja teisel poolel samapalju Väinjärve kooli õpilast, kes kõik said kiituskirjad. Lõpupeol oli palju lõbu ja lusti, kuid lõpulaul päästis enamusel silmaveed valla. (Raudsepp¹, 2001)

Õie jaoks oli 2001. aasta sügis keeruline. Raske oli leppida mõttega, et ükski esimene september ei alga enam õpilaste tervitamisega. Vallavalitsusele tal midagi ette heita ei olnud. Kolm aastat tagasi püüti päästa veel, mis päästa andis – müüdi mõisahooned ja ühineti Ervita lasteaiaga. Kõige kurvemaks tegi Õiet see, kui ta vaatas aknast välja ja nägi seal koolilapsi, kellel olid ilusad riided seljas, soengud peas ja suundusid bussi peale, et sõita Koeru kooli. Lisaks muretses ta sellepärast, mis saab tema kolleegidest. Tema suureks üllatuseks kogunesid uue kooliaasta puhul endised kolleegid ja sõbrad ning tulid talle külla, et meenutada varasemaid aegu ja tunda rõõmu sellest, mis edasi tuleb. (Mõttus, 2001; Vahar, 2024)

Õie oli õigel ajal õiges kohas (Lisa 10). Tehtud töö oli tema jaoks väga huvitav, igal päeval olid uued rõõmud ja mured. Tähtis oli, et koostöö lastevanematega laabus. Õpetajad olid koolitöötajate poolt hoitud ja hinnatud, nii vald kui haridusosakond ja -ministeerium tänasid neid tänu- ja aukirjadega, see andis uut jõudu. Õie usub, et mitte ükski teine elukutse ei ole nii põnev, õpetlik ja tänuväärne kui õpetaja amet. Seda eelkõige algklassides. Õie tööajal olid maalapsed eriti siirad, avalad, usaldavad ja kohusetundlikud. Ka lapsevanemad olid väga sõbralikud. (Vahar, 2024)

4.13. Kooli kokkutulek

2001. aasta jaanipäeval toimus endise koolijuhataja Õie Vahari eestvedamisel Väinjärve kooli vilistlaste kokkutulek (Joonis 18). Kohale olid tulnud arvukalt erinevas vanuses Väinjärve kooli lõpetanud endisi õpilasi ja õpetajaid. (Raudsepp², 2001)

Joonis 18. Kooli kokkutulek (Erakogu, 2001)

Endise Väinjärve mõisahäärberi seinal avati mälestustahvel “Väinjärve kool 1921–1998”. Kunagi kooliõue ehtinud tamme asemele istutati uus mälestustamm, mille oli ette kasvatanud Väinjärve kooli vilistlane Helmut Neier. (Raudsepp², 2001)

Õie 43 aasta pikkust tööd koolijuhataja ja õpetajana on hinnatud, märgatud ja tunnustatud. Ta pälvis 1983. aastal Eesti NSV Haridusministeeriumi tänukirja (Lisa 11) kohusetundliku töö eest rahvahariduse alal, 2001. aastal Järva maavanema tänukirja pikaajalise ja pedagoogilise tegevuse eest ning 2002. aastal Koeru valla vapimärgi (Joonis 19) Koeru vallale osutatud teenete eest.

Joonis 19. Koeru valla esimese vapimärgi saajad (Erakogu, 2002)

Õie peab ennast õnnelikuks inimeseks, kellele meeldis töötada Väinjärve algkooli juhataja ja õpetajana 43 pikka aastat. Koolielus tuli läbi elada nii kergemaid kui ka raskemaid aegu. Ta oli alati selline juht, kes ei lükanud enda pealt vastutust ära, vaid võttis põhiraskuse endale. (Jääger, 2025; Vahar, 2024)

5. PENSIONIPÕLV JA HOBID

Pensionipõlves, mis algas 2001. aasta kevadel, tekkis Õiel võimalus pühenduda oma hobidele. Õie luges palju, kuid otsis lisaks näputööd. Ta oli lapsest saati varrastel kudunud, hiljem erinevates pistetes tikkinud ja heegeldanud. (Vahar, 2024)

Õie hakkas osalema Koeru kultuurimaja käsitööringis, mida juhtis Koeru keskkooli käsitööõpetaja Aili Reinut. See oli väga sõbralik ja töökas ring. Nad tegid ja jõudsid palju, õppisid uusi tehnikaid ning neli korda aastas panid kultuurimajas üles ringi liikmete tööde näitused, mis ei olnud kunagi tasulised, vaid alati tasuta. Aeg-ajalt valmistati sõprusreisile minevatele vallajuhtidele ja teistele kaasa kingitusi. Kootud vaibad läksid nii Soome kui Rootsi. Ringil oli hea meeshaldjas Uno Aan, kelle pereliikmed olid samuti käsitööhuvilised. Kui oli padja või vaiba kudumise jaoks vaja raami või suga, siis Uno tegi. (Vahar, 2024)

Kui Aili Reinuti tervis halvenes, oli ringile uut juhti vaja. Naised vaatasid Õie otsa. Kuna kõik olid nii töökad ja sõbralikud, siis oli Õie (Joonis 20) nõus, et täidab ringipäevikut ning kui midagi uut leiab, õpib ja õpetab. Aga kindlasti otsivad uusi ideid ja teevad kõike koos. Aili Reinut jättis neile oma kangasteljed ja välismaalt saadi lisaks veel kahed. Kooti põrand- ja seinavaipu, tugitoolide katteid jm. Kultuurimaja ohverdas kogu ülemise korruse neile. (Vahar, 2024)

Joonis 20. Käsitööringi hooaja lõpetamine (Koeru kultuurimaja, 2012)

Nii möödus märkamatu kümme või enam aastat. Kultuurimajja asus tööle noorem ja uute ideedega Marvi Mihkels. Ta hakkas juhendama nooremate naiste ringi. Vanemad hiilisid ja piilusid nende tunde – nad ei kudunud, tikkinud ega heegeldanud, vaid tegid käsitööd kaasaegsemate võtetega. Nad palusid, et Marvi neid ka enda tiiva alla võtaks. Marviga jäädigi pikaks ajaks kokku. Iga ringi liikme kodus on midagi kaunist ja kunstipärast (kaarte, märkmikke, küünlaid, unenäopüüdjaid jm). Ringi liikmeid jäi aina vähemaks, mõni suri või loobuti vanuse tõttu. Marvi jäi kõiki liikmeid mäletama ja kindlasti nemad teda ka. Praegu kultuurimajas enam käsitööringi ei ole. Vaid üksikud veel käivad kultuurimajas oma kodudesse või lastele kaltsuvaipu kudumas. Neil, kellel veel tervist, on ikka sukavardad laste ja lastelaste tarvis peos. (Vahar, 2024)

Õie on koos käsitööringiga osalenud mitmetel näitustel ja üritustel (Lisa 12). 1998. aastal saatis käsitööring Järvamaa päevade vaibanäitusele ehtsa vaiba „Koeru vald“ (Joonis 21), millel ilutsesid Koeru kõrts, kirik ja teletorn; Väinjärv, Tudre tiik ja hundinuiad ning Koeru valla vapp. Vaiba kavandas Aili Reinut ja kudujateks oli 16 virka kätepaari, sealhulgas ka Õie. Õhutajaks ja aitajaks oli Uno Aan. Järvamaa 11. rahvakunstipäevaks kodusid Koeru naised kümne meetri pikkuse kirjavaiba ja saavutasid teise koha. (Raudsepp², 1998)

Joonis 21. Vaip „Koeru vald“ (Koeru kultuurimaja)

Üheks viimaseks suurimaks ettevõtmiseks oli koos Eesti rahva ühistööna vabariigi 100. sünnipäevaks 100-meetrise kaltsuvaiba kudumine (Joonis 22). Õie koos käsitööharrastajatest naabrite Vilme Aani ja Milvi Grünmanniga käisid Tallinnas Vabaõhmuuseumis oma panust andmas. Üle Eesti oli kohale sõitnud palju huvilisi, mistõttu tuli oodata järjekorras ja lõpuks sai kududa mõned read korraldajate poolt antud värvide järgi. Hiljem (veebruar, 2018) käidi koos näitusel „Koo end ajalukku – 100 meetrit ajaloolist kaltsuvaipa“, mille valmimiseks anti ka väike panus. Mõlemal korral sõidutas neid Tallinna Uno Aan. (Eesti Vabaõhmuuseum, 2018)

Joonis 22. Õie, Milvi ja Vilme Tallinnas näitusel (Erakogu, 2018)

Esimesed pensioniaastad elas Õie Ervital, kuid tema kõrges vanuses ema oli Koerus üks. Õie sai omale valla poolt Koeru korteri, et olla lähemal ja käia ema hooldamas. Pärast ema surma (2003. aastal) palusid Õie kolm venda ja õde, et ta läheks ema majja elama. Nad ütlesid, et neil kõigil on omal majad, aga kuna Õiel ei olnud, siis ta saab hoida ema kodu alles, et perel oleks ikka koht, kuhu kokku tulla. Koeru ja selle ümbrusega on seotud nende pere mälestused paljudest aastakümnetest ja Koeru kalmistutele on maetud nende esivanemad. Õie oli juba varem pensionile jäädes emal aias abis olnud, nüüd aga jäi suur aed talle. Siis oli veel piisavalt tervist. Õiel olid väga armsad naabrid, kes kõik olid nõus oma aiast talle lillesibulaid või taimi andma. Nii tikkiski Õie oma aia lilli täis ja istutas uusi põõsaid ja puid. Aastate pärast hakkas tundma, et nii suur aed käib üle jõu. Siis tuli poeg Randar ja tema pere talle appi, kuid kaugemal asuvate elukohtade tõttu oli seda raske teha. Nii hakati lillepeenraid vähendama, et oleks

muruniitjal lihtsam. Vähendati marjapõõsaid ja vanu õunapuid. Aed ei ole enam uhke, aga mitte ka päris räämas, on lilli silmailuks ning marju ja õunu söömiseks. Ka väike majandusaed ja kasvuhoone on alles, sealt saab oma tarbeks tomatit, kurki, juurvilju ja kartulit. (Vahar, 2024)

Õiest aiatööl enam suurt abi ei ole, aga ikkagi on suur soov oma kätega midagi teha. Laste pered ihkavad veel sooje sokke ja pereemad pajalappe. Õie on sellega harjunud ja teeb nii kaua, kuni tervis lubab. Igapäevastes toimetustes on Randar oma perega abiks, ta toob poest toiduained koju. Kui tervis parem, teeb Õie toidu, kui halvem, aitab poeg perega. Õie (Joonis 23) on väga tänulik ja õnnelik, et kogu tema suur pere on sõbralik ja abivalmis ning suhtlevad omavahel tihedalt ja sõbralikult. (Vahar, 2024)

Joonis 23. Õie oma kodus (Erakogu)

6. MEENUTUSED ÕIEST

Õie lähedased tunnevad, et ta on kodu inimkujul – turvaline, hell ja alati olemas, kui teda vajatakse. Endistele töökaaslastele on ta meelde jäänud inspireeriva ja sihikindla inimesena, kes suudab jääda alati positiivseks.

6.1. Lapsed Marve ja Randar

Õie esimene tütar Marve usub, et tema emal on olemas kuues meel, kas see on tal südames või peas, seda ei oska tütar öelda, aga olemas see on. Marve peab oma ema väga heasüdamlikuks, kuldsete kätega inimeseks. (Vahar₁, 2025)

Ajal, mil Marve käis Tartus koolis, juhtus ikka, et raha kulus ära kiiremini, kui võis, mistõttu tuli kannatada tühja kõhtu, rääkimata võimalusest bussiga koju sõita. Telefoni ei olnud ja kirjad rahapalvega jõudsid koju liiga aeglaselt. Ega Marve neid eriti saata julgenud, teades, et kodus on kasvamas veel noorem õde ja vend, kelle jaoks kulus samuti raha. Kui olukord väga halvaks läks, saabus õnneks ja rõõmuks emalt kiri rahaga või rahakaart kasvõi viie rublaga ja Marve oli jälle päästetud. (Vahar₁, 2025)

Aastal, kui sündis Marve esimene poeg ja ühtlasi ka Õie esimene lapselaps, helistas ema sünnitustuppa viis minutit peale lapse sündi. Kuigi emale olid arstid öelnud, et ta helistaks järgmisel päeval. (Vahar₁, 2025)

Marvele meenub olukord, kui ta juba ise noor ema oli ja hakkama oli vaja saada, kahe väikese poja kõrvalt, ka haigeks jäänud abikaasa Lembituga, kes viibis kaks kuud haiglas. Kuna Marve oli samal ajal aastasel palgata lapsehoolduspuhkusel, lõppesid kõik rahavarud kiiresti otsa. Ühel hommikul tegi ta lastele viimasest piimast toidu ja mõtles, kuidas hakkama saada. Just siis astus uksest sisse ema Õie kahe suure kotiga, kus olid sees kooritud kartulid, praetud liha, purgiga kolm liitrit piima ning kõike muud head ja paremat. (Vahar₁, 2025)

Ema kuues meel töötab ka siiani. Aeg-ajalt kiire elutempo kõrvalt meenub Marvele, et ta pole jõudnud emale helistada. Viis minutit hiljem helistab Õie, kes pole suutnud enam ilma tütre häält kuulmata olla. (Vahar₁, 2025)

Õie noorima lapse Randari jaoks oli keeruline olla õpetaja poeg. Nii mõnigi arvas, et õpetajate lapsed võivad teha, mida nad tahavad, kuid tegelikult tuli pojal käia koolis kikävarvul. Kui ta sai millegi halvaga hakkama, siis öeldi kohe, et ise õpetaja poeg ja käitub nii. Randar selle väitega nõus ei olnud, tema ütles alati vastu: “Mina ei ole õpetaja poeg, ma olen Udeva sovhoosi transporttöölise laps.” (Vahar₃, 2025)

Randarile meenub, kuidas ta kaasõpilastele ja õpetajale tahtis nalja teha. Väinjärve koolis oli aisakell, mida helistati, kui tund algas või lõppes. Ta võttis kella ja läks sellega õpetaja laua alla ja jäi ootama, mis edasi saab. Õpetaja, kes oli ühtlasi ka tema ema, tuli klassi ja vaatas, et Randarit ei ole. Kui ta oli laua all 15 minutit oodanud, hakkas ta keset tundi kella helistama. Tulemuseks oli see, et Randaril võeti natist kinni ja viidi õpetajate tuppa, kus ta sai nahutada. Kuna muud käepärast ei olnud võtta, siis andis ema talle paar nähvakat triikraua juhtmega. See ei olnud midagi, kuid olukorra tegi raskemaks asjaolu, et ema käskis tal terve klassi ees vabandada. Randar ei olnud sellega nõus, mistõttu sai ta uue karistuse – veel ühe keretäie. (Vahar₃, 2025)

Ajal, kui Randar käis juba Koeru koolis, sai ta veidi vabamalt võtta, sest ema ei töötanud enam koolis, kus poeg õppis. Talle meenub üks juhtum, kui ta esimest ja viimast korda oma elus on tüdrukule liiga teinud. Klassis oli vaja luuletust lugeda, kuid Randaril ei olnud luuletus selge ja sai hindeks kahe. Veidi enne klassi ette minemist oli Randar klassivennaga kokku leppinud, et paneb päeviku tema kotti, et päevikusse hinne kirja ei läheks. Ka tema klassiõel ei läinud luuletuse lugemisega hästi ja sai samuti kahe, kuid temal oli päevik klassi ees kaasas ja hinne läks sinna kirja. Tüdruk kaebas õpetajale ära ja ei olnud nõus, et Randar päevikusse kahte ei saanud. Enne tunni lõppu võttis ta pinginaabri kotist päeviku tagasi. Kahjuks õpetaja nägi ja Randari jaoks juhtus kõige kohutavam asi, sest hinne pandi päevikusse. Ta ei suutnud olukorraga leppida ja tahtis tüdrukule kaebamise eest kätte maksta. Tüdrukul oli kaks pikka patsi ja Randar lõi ühe ära ning pani selle tüdruku õlale. Klassiõde ütles selle peale: “Kui sa juba ühe patsi maha lõikasid, lõika, siis teine ka.” Randaril ei olnud sellega mingit probleemi ja nii lõi ta ka teise patsi ära. Selle peale sai Randar märkuse ja ema kutsuti kooli. (Vahar₃, 2025)

6.2. Lapselapsed Rülvi ja Ragne

Õie tütre Rülvi jaoks on vanaema keegi, kes on tema ellu toonud palju tähenduslikke kogemusi, hetki ja armsaid mälestusi, mis tekitavad temas suure sooja tänutunde. Ta tunneb, et vanaema on tema elus väga eriline, kes annab armastust, hoolt, elutarkust ja toetust. (Eesmäe, 2024)

Rülvi mäletab neid suviseid hommikuid, kui nad koos mustikal käisid. Vanaema äratas lapsed varakult üles, et nad jõuaks metsa enne, kui kõige kuumem aeg kätte jõuab. Kaasas korvid ja ämbrid, mindi metsa mustikale. Varahommik metsas oli juba ise eriline, päike piilus alles puudelatvade vahelt ja õhk oli hommikukastest alles niiske. Metsas valitses vaikus, ainult linnud laulsid. (Eesmäe, 2024)

Vanaema hakkas ees ise vaikselt marju korjama, näidates lastelastele, kuidas mustikaid noppida, andes neile väiksemad korvid. Rülvi mäletab, et iga kord, kui ta sai peotäie marju oma korvi, tundis ta suurt uhkust, kuigi korv ei täitunud kiiresti. Vanaema Õie oli kaval, et lapsed ära ei tüdineks, poetas ta korvi enda korjatud mustikaid juurde ning samal ajal neid kiites ja innustades. Lastele tundus korvitäie marjade korjamine terve igavik. Hetkel, mil Rülvi ära väsis, istus ta sammaldunud kännu otsa, sõi marju ja kuulas käo kukkumist. Vanaema oli lastele õpetanud, et ümbrust tuleb hoolikalt jälgida, sest rabas võib olla ka mürgiseid rästikuid. (Eesmäe, 2024)

Koju tagasi jõudes tuli korjatud mustikad ära puhastada. Hiljem keedeti neist pannkoogimoosi ja mustikasuppi, mis on siiani Rülvi lemmikud. Mustikal käimine oli omamoodi rituaal – õpetas lastele looduse hindamist, andis vanaemaga koosolemise soojuse ja jättis mälestustesse magusalt sinised sõrmeotsad. (Eesmäe, 2024)

Alles täiskasvanuna mõistab Rülvi, et vanaema ei kiirustanud kunagi marjade korjamisega – tema jaoks oli see rahustav ja rõõmupakkuv tegevus. Ta teadis, millal on marjad piisavalt küpsed, magusad ja mahlased, puudutades neid õrnalt sõrmede vahel. Iga täidetud korv või ämber tõi vanaema silmadesse rõõmusädeme, sest ta teadis, et neist marjadest saab magusad moosid ja mahlad, millega hiljem oma lapsi rõõmustada. Nii ongi Õie marjakorjamises peidus rohkemat kui lihtsalt nende noppimine. (Eesmäe, 2024)

Rülvile meenub tõsiasi, et vanaema oli ainus inimene, kellega ta lapsena marjul käis. Täna ise kolme lapse emana üritab ta alati leida aega, et oma lapsed viia metsa seiklema, luues neile hetki ja mälestusi, mida hiljem soojalt meenutada saaks. (Eesmäe, 2024)

Õie pojatütrelle Ragnele (Joonis 24) meenub, et ükskõik, kui kiire vanaema Õiel ei olnud, jätkus tal alati lastelaste jaoks aega. Ragne sõnul on just vanaema see, kes jagab teistele oma elutarkusi ja aitab leida lahendusi rasketes olukordades. Ta on väga tänulik vanaemale selle eest, et ta on olnud alati olemas, kui lapsed ja lapselapsed on seda vajanud. (Vahar², 2025)

Joonis 24. Õie koos lapselapse Ragnega (Erakogu)

Koos vanaemaga rohiti aiamaad, käidi marjul ja ekskursioonidel. Ragnele meeldis väga Õie juurde ööseks jääda ja kasutas seda igal võimalusel. Isegi vanemas eas naudib ta vanaema juures ööbimist, mis on siiani üks tema lemmiktegevustest. Hommikul vanaema juures ärghates on tunne, nagu oleks tagasi lapsepõlves. (Vahar², 2025)

“Kallis vanaema! Sinule mõeldes tuleb esimesena meelde kodusoojus ja võrratud pannkoogid.” Ragnele meenub lugu, kuidas ükskord esimese aprilli hommikul ärkas ta üles meeldiva pannkoogi ja köömnatee lõhna peale. Ta kiirustas kööki, kus ootasidki soojad koogid ja aurav tee. Teed juues sai Ragne suure üllatuse osaliseks – see oli tulisoolane. Mõttest käis läbi, et vanaema oli tahtnud talle aprillinalja teha. Ta mõtles, et ei reageeri sellele ja laseb vanaemal ise küsida, tee maitse kohta. Kuid Õie ei küsinud ja viimaks ta ei pidanud vastu ja küsis ise, miks tee nii soolane on. Siis selgus aga tõsiasi, et vanaema ei teinud nalja, vaid oli suhkru ja soola

kogemata segamini ajanud, sest need olid pliidi juures alati kõrvuti. Hiljem naersime juhtunu üle ja vanaema tegi uue tee. (Vahar², 2025)

6.3. Lapselapselaps Maleena Marleen

Lapselapselaps Maleena Marleen meenutab, et vanavanaema Õie on nagu kõik vanaemad ikka, väga sõbralik, kokkuhoidev, hooliv ja sooja südamega. “Ta on justkui meie pere päikesekiir, kes on alati valmis ette võtma mida iganes.” Iga kell on ta rõõmsameelselt valmis vastu võtma külalisi, olgu külla tulijateks oma lapsed, lapselapsed või kasvõi võõrad. Alati kostitab ta külla tulijaid oma tehtud pannkookide, õunakoogi või mannavahuga. Ta on igal ajal võimeline kõikide tuju parandama. Lisaks lohutavale sõnale on tal alati kapist võtta suussulav kommike, mis tuju kohe heaks teeb.

Maleena Marleen mäletab hetke, mil nad koos täditütre Eti-Liisiga jäid vanavanaema juurde ööseks. Kui nende kõhud olid korralikult täis söödetud, hakkas Õie neile lasteraamatuid ette lugema. Eriti on lastelastelastele meelde jäänud raamat “Memme musi”, kuna selle sisu oli lastele sõbralik ja õpetas neile eluks vajalikku. Raamatus olevad pildid on siiani meeles. Veel meeldis vanavanaemal neile õpetada mängu “Kapsapea”, “Vanaisa vanad püksid” ja “Haned, luiged tulge koju”, neid oli Õie oma lapsepõlves mänginud.

Õie aias on palju erinevaid marjapõõsaid: kuus punase sõstra, kolm must sõstra, paar tikri, üks valge sõstra ja üks roheline sõstra põõsast. Perele on traditsiooniks saanud iga aasta suve viimastel kuudel korraldada Õie aias marjakorjamise talgud. Igauks, kes sellel päeval kohal on, saab marjakorjamisel abiks olla. Tööd jaotatakse kõigi vahel võrdselt. Noorimate ülesandeks on tavaliselt marjade korjamine ja saak kööki viia, kus vanavanaema aurutab marjad mahlaks. Õie lapsed ja lapselapsed keedavad mahla suhkruga ja panevad purkidesse. Päev lõpeb tavaliselt mõnusa õhtusöögiga, mille korraldavad mehed grillides. Naised aga organiseerivad, et grillitud liha kõrvale oleks midagi ka värsket võtta, see korjatakse oma aia kasvuhoonest ja peenralt.

Kord jäid lapselapselapsed palaval suveööl vanavanaema Õie juurde telkima. Lastele oli see omaette kogemus ja meeldis neile väga. Samas aga ei saanud Õie öösel üldse magada, kuna muretses sellepärast, kas lapsed ikka saavad magada ja ega neil ometi kõhud tühjad pole. Hommikul kella seitsme ajal äratas vanavanaema lapsed üles, et kutsuda neid soojasid pannkooke sööma.

Õie tegi palju koostööd Koeru lasteaiaga, kuna oli kogukonnale silma paistnud kui hariduselu edasiviija. Maleena Marleenile on meelde jäänud aeg, kui vanavanaema Õie käis nende lasteaiarühmale käpiknukkude teatrit tegemas. Ta oskas alati igale tegelasele anda väga hea karakteri ja mängis nendega lastele palju erinevaid olukordi. Hiljem arutati, millest näidend rääkis ja mida õpetlikku oleks vaja loost meelde jätta. Koos lasteaiarühmaga käidi Õie aias, kus ta õpetas lapsi loodust tundma ning rääkis selle tähtsusest ja hoidmisest. Ta rõhutas, et loodusele ei tohi haiget teha. Lisaks oskas Õie rääkida igast linnust, loomast ja puust.

Kõige paremini on meelde jäänud kord, kui vanavanaema rääkis lastele nurmenukkudest, sest Maleena Marleeni lasteaiarühma nimi oli samuti Nurmenukud. Õie õpetas, et tuleb korjata pika varrega nurmenukke, et väikesed saaks pikemaks kasvada ning need saab ära kuivatada ja hiljem nendest raviteed teha. See mõte on siiani mees ja igal aastal korjab ta oma perele nurmenukke. Õie soovitas kevade lõpuks kõik nurmenukud aias ära korjata, et muru niites neid katki ei teeks.

Vanavanaema Õie on keegi, kes ei unusta iialgi ühegi pereliikme sünnipäeva. Tal on selleks seinal kalender, kuhu ta aasta alguses kõik sünnipäevad märgib. Lähemal elavate sugulaste sünnipäevad peetakse tavaliselt kohapeal. Need, kes elavad kaugemal, saavad Õielt alati postiga õnnitluskaardi. Kõik teavad, et Õie poolt tehtud kingituseks on tavaliselt villased sokid ja šokolaad. Kõige armsamaks on õnnitluskaardid, milles on tihti Õie enda tehtud luuletus, mis on kirjutatud sünnipäevalast ja tema iseloomu silmas pidades.

6.4. Endised õpilased Eve Grauberg ja Marika Pettai

Eve Grauberg läks Väinjärve algkooli 1966. aastal seitsmeaastaselt. Esimesel koolipäeval andis Eve õpetajale mõeldud lilled koolijuhataja Õiele. Neid üle andes küsis talt Õie, miks ta oma lilled temale andis. Hiljem selgus küsimuse mõte – tegelikult oli Eve klassijuhatajaks õpetaja Purika. (Grauberg, 2025)

Evel on väga eredalt mees koolis toimunud tuletõrje õppus. Enne seda räägiti õpilastele pikalt tuletõrjest ja kiirabist, punase kuke ärahoidmisest, abikutsumisest ja kui tähtis on tulekahju korral kõik dokumendid päästa. Ühel päeval tormas kokatädi klassi ja teatas, et köögis on tulekahju. Tema selja tagant oli ka suitsu näha. Õpilased asusid kõike omandatut usinasti rakendama. Üks poiss haaras õpetaja laualt klassipäeviku kaasa ja jooksis sellega välja. Eve oli samuti väga ehmunud, kuid mäletas, et klassiruumis on telefon ja tulekahju korral peab

helistama numbrile 001. Ta läks telefoni juurde, valis numbri ja rääkis värisel häälel: „Tere! Olen Eve Grauberg. Koolis on tulekahju.“ Koolijuhataja Õie oli samuti tulnud telefoni juurde. Eve kuulis telefonis vaikust ja ütles Õiele: „Mitte keegi ei räägi minuga.“ Õie ütles kõrvalt: „Räägi, räägi, nad salvestavad.“ Tegelikult oli Õie salamisi telefoninupu alla vajutanud. Lõpuks oli kogu kool kõige vajalikuga õues koolimaja ees, kus selgus, et tegemist oli õppusega, mis oli edukalt läbitud. (Grauberg, 2025)

Õpilased, kes elasid Ervital, läksid kooli ja koolist koju läbi metsa mööda väikest teed, mis asus järve lähedal. Kui õppevahendid juhtusid kodus olema, siis saadeti lapsed neile järele, mistõttu kõik puujuurikad olid meeles. Eve mäletab, et ükskord oli järve veetase kõrge ja ta märkas vees ampulli – mitte tavalist väikest, vaid suurt. Ta võttis selle veest arglikult välja ja läks sellega koolimaja tagasi. Õie oli veel koolis ja Eve näitas talle, mis oli leidnud. Õie ütles, et ta ei tea, mis see on, ja soovitas ampulli prügikasti visata. Eve käitus vastavalt soovitusel ja viskas selle klassiruumis asuvasse prügikasti. Järgmisel päeval tulid klassi koolijuhataja Õie, õpetaja Leili ja koristajatädi. Lastele öeldi, et nad peaksid üles tunnistama, mis oli prügikasti pandud. Eelmisel päeval oli koristaja prügikasti sisu ahju visanud ja seejärel käis kärgatus nii, et ahi värises – koristaja oleks surma saanud. Eve ei saanud algul aru, aga siis tuli meelde, et äkki oli plahvatuse põhjustajaks ampull, mida ta eelmisel päeval Õiele näitas ja prügikasti viskas. Tänapäeval on teadmata, mis ampulliga tegemist oli. (Grauberg, 2025)

Koolimaja lähedal asuvale järve jääle lubati õpilastel minna ainult siis, kui jää oli piisavalt paks. Ükskord käis Eve koos teiste lastega Ervita pool järve jääle. Hiljem selgus, et luba selleks ei olnud antud. Keegi oli õpetajale ära rääkinud ja õpetajal oli nimekiri õpilastest, kes järve jääle käisid. Õie ütles Evele: „Kuidas sa lähed järve jääle, kui selleks ei ole luba antud. Sina oled koolis, aga äkki sinu noorem õde, kes on kodus, läheb sinu järgi jääle.“ Eve saadeti koolist koju, et ta ütleks õele, et ta järvele ei läheks. (Grauberg, 2025)

Eve peres oli viis last. Kuna vanemad lapsed käisid koolis, siis noorim Eda, kes ei olnud veel kooliealine, pidi üksi kodus olema. Tänu koolijuhataja Õie vastutulekule võis Eda koos õdede-vendadega varem kooli tulla ja käia igapäev eelkoolis. 1969. aasta kevadel tehtud koolipildile võeti ka Eda, kus ta oli ainuke, kellel ei olnud kooliriideid seljas (Joonis 25), sest ta ei olnud veel koolilaps. (Grauberg, 2025)

Joonis 25. Eda esimeses reas vasakult esimene (Erakogu, 1969)

Õpetaja ja koolidirektor Õie oli tavaliselt rõõmsa olekuga ja abivalmis ning õpilased võisid igal hetkel tema poole pöörduda. Tema riietus oli alati kena ja korrektne ning juuksed soengusse sätitud. (Grauberg, 2025)

Endine õpilane Marika Pettai (Nagla) asus Väinjärve kooli nullklassi õppima 1985. aastal. Talle on direktor Õie Vahar meelde jäänud range ja nõudlikuna. Direktorisse suhtuti lugupidavalt ja aukartlikult, keegi ilma põhjuseta teda ei kõnetanud. Marikale Õie tunde ei andnud, kuid talle meenuvad seigad sööklast. Tollal oli toidu sees, olgu supp või praad, väga palju pekki ja loomulikult ei soovinud lapsed seda süüa. Vaatamata vastumeelsusele olid lapsed kohustatud kõik toidu ära sööma, kaasa arvatud peki. Veendumaks, et õpilased kogu toidu ära söövad, seisis direktor luugi kõrval, kuhu viidi kasutatud nõud, ja kontrollis, et taldrik oleks tühi. Keegi ei tohtinud enne sööklast lahkuda, kui taldrik oli tühjaks söödud. Nii mõnigi otsis võimalusi ebameeldivast toidust vabanemiseks, pekki peideti lillevaasi ning koguni pandi laua ja seina vahele. Siiani tekitab Marikas judinaid, kui ta meenutab, kuidas suuri pekikuubikuid koos leivaga alla neelata üritas. (Nagla, 2025)

Marika õppis Ervital paar aastat, seejärel kolis kool tagasi Väinjärve mõisa. Kooli ja tagasi pidid õpilased käima jalgsi. Marikaga samas majas elavad lapsed ei pidanud hommikuti jalgsi kooli minema, sest nende majas elas Rein Pottmann, kes töötas Udeva sovhoosis bussijuhina. Ta viis oma lapsed igal hommikul 11-kohalise RAF bussiga kooli ja pakkus küüti naabritelegi. Tollel

ajal elas Ervital palju lapsi ja kõik väiksesse bussi ei mahtunud, mistõttu osad pidid kooli jala minema. (Nagla, 2025)

Koolist koju pidid õpilased iga ilmaga jala minema. Selleks oli kaks võimalust: kas mööda sõiduteed või läbi metsa. Sageli leppisid lapsed tundide lõppedes kokku, et lähevad läbi metsa, arvates, et jõuavad nii kiiremini kohale, sest sealt on tee lühem. Loomulikult ei jõudnud nad peaaegu mitte kunagi kiiremini koju – metsas tuli alati midagi põnevat ette. Niinimetatud otseteed läbides tuli minna üle oja, mille ületamiseks oli langetatud purdeks puu, mis muutus talvel vihma ja külmaga libedaks ja nii mõnigi kord ei jõudnud kõik lapsed kuivana koju. Metsast väljudes oli Ervita küla alguses sovhoosi tankla, mille juures oli suur sipelgapesa. Kevadel käidi alati sealt sipelghapet maitsmas. Nad murdsid endale puuoksa ja pistsid otsa sipelgapessa, sipelgate jaoks oli puuoks sissetungija ja nad eritasid oma hapet oksale, mille lapsed pärast ära limpsisid. Ise nimetasid seda hapukat eritist sipelgapissiks. (Nagla, 2025)

Talvel, kui külmakraade oli piisavalt ja järv korralikult jäätunud, lubati lastel vahel harva ka üle järve koolis käia. Marika oli järve ületamise suhtes pigem kõhklev ja ettevaatlik, selle ületamine oli vaatamata isegi paksule jääle natuke kõhedust tekitav. (Nagla, 2025)

Marikale meenub, et koolimajas oli üks ruum, kuhu õpilasi ei lubatud – direktori kabinet. Samas ruumis oli väike nurgake ka õpetajatele, nii-öelda õpetajate tuba, aga õpilaste jaoks oli see ainult direktori kabinet, mille uks oli alati suletud (Joonis 26). Õpilased tahtsid võimaluse korral piiluda, kuid vabatahtlikult sinna keegi minna ei tahtnud ega julgenud. Marika mäletab ühte korda, kui tuli garderoobist ja kabineti uks oli lahti, loomulikult kiikas ta hetkeks sinna. Meelde jäi suur kirjutuslaud ja uhked tugitoolid, pikemalt peatuda ta ei julgenud, sest äkki direktor tuleb. (Nagla, 2025)

Joonis 26. Direktori kabineti uks (Erakogu)

Marika usub, et igal mõisakoolil on oma kummituslugu. Nii oli ka Väinjärve koolil, mille kummitus elas õpilaste seas levinud uskumuse järgi tornis, mitte pööningul. Uks torni viis ühest klassiruumist ja keegi ei tahtnud selle ukse ees istuda, sest kardeti kummitust. (Nagla, 2025)

6.5. Väinjärve algkooli õpetaja Ülle Jääger

Ülle Jääger (Joonis 27) alustas tööd Väinjärve 6-klassilises algkoolis 1986. aastal klassiõpetajana ja töötas seal üheksa õppeaastat. Koolijuhataja Õie oli Ülle jaoks vanem naine ja nende vaated asjadele olid sageli erinevad. Ülle sõnul oli Õie mitmekesine, omades erinevaid omadusi ja kuhjaga kogemusi. “Inimesena oli ta ääretult toetav, kaastundlik, elukogenud ja abivalmis, jagades oma teadmisi kõigile.” (Jääger, 2025)

Joonis 27. Õpetaja Ülle Jääger koos õpilatega (Erakogu)

Õpetajana oli Õie pühendunud ja kirglik, ta tõi klassi elukogemust ning praktilisi näited, mis aitasid õpilastel õpitavat paremini mõista. Õie õpetamisstiil oli empaatiline ja pisut emalik, arvestades iga õpilase individuaalseid vajadusi, et motiveerida õpilasi õppima ja arenema. Ta püüdis arendada õpilaste iseseisvust neid toetades. Õpilaste suhtes oli Õie soe ja hooliv. (Jääger, 2025)

Koolijuhatajana oli ta autoriteetne, kuid kõigiga lähedane. Ta suutis luua koolis positiivse ja toetava keskkonna. Juhina iseloomustab Õiet strateegiline mõtlemine, tahe ja oskus oma kooli eest seista nii kohalikus vallas kui maakonnas. Tal oli võime suhelda õpetajate, õpilaste, vanematega ja moodustada neist ühine meeskond. Õie suhtumine kollektiivi oli alati positiivne ja toetav. Ta väärtustas õpetajate professionaalsust ja pühendumist ning toetas nende arengut ja koostööd. (Jääger, 2025)

Õie tegemised inspireerisid paljusid inimesi kogukonnas. Ta mõjutas oma tegemistega laiemat ringkonda kui ainult Väinjärve kool. Kõik kooliga seotud probleemid leidsid lahenduse. Õie kohta sobisid sõnad „loovus“ ja „innovatsioon“: ta leidis uusi ja loovaid lahendusi Väinjärve kooli probleemidele, julgustas õpetajaid katsetama erinevaid meetodeid ja lähenemisi. Ülle mäletab, et Õie lähenemine keerulistele olukordadele ja väljakutsetele põhines avatud suhtlemisel ja koostööl. Ta algatas keerulistes olukordades dialooge, kaasates erinevaid osapooli – õpetajad, lapsevanemad ja kogukond. See aitas paremini mõista erinevaid vaatenurki ning tänu sellele leiti ka kompromisse. Õie oskas olukordadele kiiresti reageerida, mis on hariduses väga oluline. (Jääger, 2025)

Ülle hindab Õie pühendumust, loovust, koostöövalmidust, professionaalsust, oskust kaasata ja inspireerida nii õpilasi kui kolleege ning panust kogukonda. (Jääger, 2025)

Õie rääkis alati soojalt oma vanematest, õdedest ja vendadest ning lapsepõlvkodust. Pere oli talle väga tahtis. Ta oli selline tädi, kellel olid alati kõigile kingitused. Õie oli oma perekonna süda ja hing, ta hoidis alati oma pere koos ning suutis ennast kõigi vahel võrdselt jagada. Ta muretses kõikide pärast ja elas peremured endas tugevalt läbi. Just Õie oli see, kes oma pere kokku sidus. (Jääger, 2025)

6.6. Naabrid Uno ja Vilme Aan

Naaber Uno Aanile meenub Õie elupõlise järvamaalasena, kes on kauaaegne ja tunnustatud haridus- ja kultuurielu edendaja ning on oma elutöö teinud Väinjärvel algkooli juhatajana. Õie eestvedamisel hoiti Väinjärve mõisapark heas korras. Mõisa poolt avanes avar vaade Väinjärvele, muru oli niidetud ning puud, põõsad, lillepeenrad ja kõnniteed hooldatud. (Aan, 2024)

Uno tunneb Õiet ajast, kui nad mõlemad õppisid Koeru koolis, Õie kuuendas ja Uno seitsmendas klassis. Suurem koostöö algas 1960. aastate alguses, kui Uno hakkas korraldama Väinjärve veepidusid ja Paide rajooni põllumajandustöötajate laste laagrit, kus Uno töötas juhina ja Õie majandusjuhatajana. Nende koostöö sujus – lapsed said teha tööd, olid hoitud ja toidetud. (Aan, 2024)

Kui Õie asus Koeru elama, hakkas ta aktiivselt osa võtma Koeru Pensionäride Seltsi tegemistest, olles ka ise aktiivne käsitöö tegija. Ta valiti käsitööringi juhiks. Ringi töödest korraldati näitusi nii Koerus kui ka Paides. Õiel oli alati näitustel hulgaliselt omavalmistatud töid. Ta võttis agaralt osa Koeru muuseumi poolt korraldatud üritustest (Joonis 28) ja oli aktiivne Koeru raamatuklubi Vaimuvalgus tegemistest osavõtja. (Aan, 2024)

Joonis 28. Muuseumipäev Koerus (Koeru kultuurimaja, 2011)

Õie on teinud väga suure töö oma koduaia hooldamisel. Küllaltki suur aed, kus on palju lilli ja põõsaid, on alati imeliselt kauniks kujundatud. (Aan, 2024)

Vilme tunneb Õiet palju aastaid kui sõbralikku ja heatahtlikku naaberkooli kolleegi. Õie on soe ja südamlilik nii oma suguvõsa kui ka teiste inimeste vastu. Kui Õie kolis elama Vilme ja Uno lähedusse, oma ema majja, said alguse nende sõbralikud suhted naabritena. Nad käivad igal aastal vastastikku sünnipäevadel. Igaks sünnipäevaks kingib Õie sünnipäevalisele omatehtud villased sokid, mis on kootud eriliste mustritega. Kõige rohkem imetlebki Uno, kuidas Õie on suutnud kogu elu tegeleda käsitööga, eriti kudumisega (Joonis 29). Tema õnnitluskaartidel (Lisa 13) on alati pikk ja südamlilik salmike. (Aan, 2024; Aan, 2025)

Joonis 29. Õie kudumas (Koeru muuseum)

Käsitööringis aitas Õie alati teistel uut kangast üles panna ja sassi läinud lõimelõngu rahulikult lahti harutada. Kodus kudus Õie kangastelgedel imelisi vaipu, mida kinkis sugulastele. (Aan, 2025)

Uno arvates on Õie abivalmis ja teotahteline inimene, kelle südamesoov on, et püsiks põlvkondadevaheline järjepidevus ning tänapäeva noored tunneksid ja austaksid esivanemate kombeid ja töökspidamisi. (Aan, 2024)

KOKKUVÕTE

Uurimisöö eesmärk oli kirja panna Graubergide suguvõsa ühe südamliku ja tegusa inimese Õie Vahari (sünd Hallimäe) elulugu ja ettevõtmised.

Õie sündis 25. mail 1938. aastal Järvamaal Väinjärve vallas Vahukülas Koka talus, kus tema vanemad Richard-August ja Alice Grauberg olid rentnikud. Nende kuus last sündisid perre, kus kõike oli palju – palju tööd, lapsi ja armastust. Õiele on pere ja lapsepõlvkodu alati väga tähtsad olnud. Tema meenutustes on palju toredaid mälestusi lapsepõlvest, kuid ka kurbi sündmusi sõjaajast ja lähedaste kaotamisest.

Õie läks 1945. aastal õppima Koeru 7-klassilisse kooli ja seejärel Paide Keskkooli, mille lõpetas 1956. aastal. Soov õpetajaks saada oli Õiel juba lapsepõlves ja kooliajal ei muutunud talle õpetajaamet kordagi ebameeldivaks. 1956. aastal astus ta Tartu Pedagoogilise Kooli Kaugõppeosakonda, mille lõpetas 1959. aastal olles samal ajal Väinjärve algkooli juhataja. 1962. aastal astus ta õppima Tallinna Pedagoogilisse Instituuti kaugõppesse, kuid õpingud jäid tervislikel põhjustel pooleli.

Pärast keskkooli lõppu abiellus Õie sõjaväest naasnud noormehe Uno Vahariga. Nende abielu ei kulgenud kuigi õnnelikult, tekkisid konfliktid ja valearusaamad. Neil on kolm last, kümme lapselast ja kaheksateist lapselapselast. Õie on oma perekonna süda ja hing, hoides seda alati koos.

Esimesed töökogemused sai Õie, olles väikestes algkoolides asendusõpetaja. 1958. aastal asus ta tööle Väinjärve algkooli õpetajana, kuid Paide haridusosakond määras ta juhatajaks. See oli tema jaoks suur katsumus, kuna peres kasvas väike tütar ja samal ajal õppis ta kaugõppes õpetajaks. Halbade õpitingimuste tõttu tuli koolil 1983. aastal koolihoonest, milleks oli mõis, välja kolida kahte korterisse Ervital. Teine väljakolimine toimus 1998. aastal, kui saadi õppetöös vajalikud klassiruumid Ervita lasteaia hoones. Õpilaste vähenemise tõttu lõpetas Väinjärve lasteaed-algkool õppetegevuse 2001. aastal. Õie tööaeg Väinjärve algkooli

juhatajana kestis 43 pikka aastat. Tal on oma tööajast palju häid mälestusi õpilastest, kolleegidest ja koolielust.

Õie pensionipõlv algas 2001. aasta kevadel. Ta hakkas käima Koeru kultuurimaja käsitööringis ja sai hiljem selle juhiks. Kui kultuurimajja asus tööle noorem ja uute ideedega käsitöö õpetaja, võttis ta endised liikmed enda tiiva alla. Koos osaleti mitmel näitusel. Ringi jäi liikmeid aina vähemaks ja käsitööring lõpetas tegevuse. Pensionipõlve algusaastatel tegeles Õie oma koduaia eest hoolitsemisega. Tänapäevani on Õiel suur soov oma kätega midagi teha ja teab, et laste pered ihkavad veel tema kootud sokke ning pereemad pajalappe. Ta on sellega harjunud ja teeb nii kaua, kuni tervis lubab.

Uurimistöö jaoks jagasid Õiest meenutusi lapsed Marve ja Randar, lapselapsed Rülvi ja Ragne, lapselapselaps Maleena Marleen, endised õpilased Eve Grauberg ja Marika Pettai, endine kolleeg Ülle Jääger ning naabrid Uno ja Vilme Aan. Ta on kõikidele meelde jäänud südamliku ja sõbraliku inimesena. Koolijuhatajana suutis ta alati luua koolis positiivse ja toetava keskkonna. Õpetajana oli Õie pühendunud ja kirglik. Ta muretseb alati kõikide ja kõige pärast, kuid vaatamata probleemidele ja rasketele aegadele on Õie siiani elurõõmus ja õnnelik, et tema perekond on ühtehoidev.

KASUTATUD MATERJAL

- Aan, U. 2024. Kauaaegne naaber Õie. Grauberg, K., Kullamaa, M.M., käsikirjaline materjal.
- Aan, V. 2025. Kauaaegne naaber Õie. Grauberg, K., Kullamaa, M.M., käsikirjaline materjal.
- Aesma¹, E. 1977. Propagandist. – Võitlev Sõna, 22. september, lk 2.
- Aesma², E. 1977. Propagandistilt viisaastakule. – Võitlev Sõna, 11. jaanuar, lk 2.
- Aesma³, E. 1977. Parteiharidusvõrgus. – Võitlev Sõna, 17. märts, lk 3.
- Eesmäe, R. 2025. Lapselapse Rülvi meenutused. Grauberg, K., Kullamaa, M.M., käsikirjaline materjal.
- Eesti Vabaõhumuuseum. 2018. Näitus „Koo end ajalukku – 100 meetrit ajaloolist kaltsuvaipa“. <https://www.facebook.com/events/158840241569012/158840314902338/>. 15.01.2015.
- Grauberg, E. 2025. Õpetaja ja koolijuhataja Õie Vahar. Grauberg, K., Kullamaa, M.M., intervjuu.
- Grauberg, M. 2007. Kaarel Graubergi sugupuu lugu. Erkotrükk OÜ.
- Jääger, Ü. 2025. Õpetaja ja koolijuhataja Õie Vahar. Grauberg, K., Kullamaa, M.M., intervjuu.
- Kälviän Seudun Sanomat. 1988. Välikylan koululla kävi virolainen ystäväsvieras. – Kälviän Seudun Sanomat, lk 4.
- Kroonika. 1958–2004. Vao algkooli kroonika.
- Leppoja, A. 1998. <https://koeru.blogspot.com/2008/03/vanemad-pildid-31august-1998-vinjrve.html>. 12.01.2025.
- Mõttus, A. 2001. Koolipidamine on kallid lõbu. – Õpetajate Leht, 2. märts, lk 1.
- Nagla, M. 2025. Koolijuhataja Õie Vahar. Grauberg, K., Kullamaa, M.M., intervjuu.
- Nõukogude Õpetaja. 1985. Väikesed loodusesõbrad. – Nõukogude Õpetaja, 27. aprill, lk 4.
- Pleesi, I. 1988. Remont lõppes, remont algab. – Võitlev Sõna, 24. juuni, lk 4.
- Rahvusrhiivi toimik. 1956–1959. Tartu Pedagoogilise Kooli õpilase Vahar Õie toimik. EAA.T–1130.3k.209.
- Rahvusrhiivi toimik. 1967. Arvestussektor sm. Vahar Õie Richardi t. NLKP liikmeks vastuvõtmisest. ERAF.4895.33.151.

- Rajamäe, M. 2007. Unustatud mõis: Väinjärve mõisa omanäolisus hääbub ajaga.
<https://jarvateataja.postimees.ee/2073969/unustatud-mois-vainjarve-moisa-omanaolisus-haabub-ajaga>. 11.03.2025.
- Raudsepp₁, M. 1998. Kooliuudised. – Koeru Kaja, september, lk 1.
- Raudsepp₁, M. 2001. Väinjärve kooli kokkutulek. – Koeru Kaja, juuli, lk 1.
- Raudsepp₂, M. 1998. Uudised. – Koeru Kaja, juuni, lk 2.
- Raudsepp₂, M. 2001. Väinjärvel kõlas viimane koolikell. – Koeru Kaja, juuni, lk 1.
- Vahar, Õ. 1979. Meie sulissõbrad. – Võitlev Sõna, 28. november, lk 2.
- Vahar, Õ. 1980. Üheskoos. – Võitlev Sõna, 22. mai, lk 3.
- Vahar, Õ. 1984. Koolivaheajal Tallinnas. – Võitlev Sõna, 31. märts, lk 2.
- Vahar, Õ. 1994. Koolielu valupunktid Väinjärves. – Koeru Kaja, mai, lk 3.
- Vahar, Õ. 2024. Õie meenutused. Grauberg, K., Kullamaa, M.M., helilindistus.
- Vahar₁, Õ. 1981. Laps, loodus ja raamat. – Võitlev Sõna, 21. aprill, lk 4.
- Vahar₂, Õ. 1981. Tööl on täishoog sees. – Võitlev Sõna, 20. juuni, lk 2.
- Vahar₁, M. 2025. Tütred Marve meenutused. Grauberg, K., Kullamaa, M.M., käsikirjaline materjal.
- Vahar₂, R. 2025. Lapselapse Ragne meenutused. Grauberg, K., Kullamaa, M.M., käsikirjaline materjal.
- Vahar₃, R. 2025. Poeg Randari meenutused. Grauberg, K., Kullamaa, M.M., intervjuu.

LISA 1. ÕIE EMA KIRJUTATUD LUULETUSED

Luuletus Õiele

On vähe päikest hallil talvekuul
puud lumekoorma alla jäänud lüngu.
Ja ikka vingelt puhub põhjatuul.
Kuid talvele ju järgneb kevadaeg,
siis jälle paistab päike, õitseb lill.

Luuletus Heldurile

Tõuse hommikul vara, hommikul suus on ju kuld.
Hommikul õhin ja algus, läidab meeltesse tuld.
Hommik kullasest kausist liikmeisse valab jõu.
Annab tahte ja sihi, jagab tarkust ja nõu.
Siis loojuva päikese valgel astub põllumees koduteel
ja kuumavail töömehe palgeil on lõikuse helgust veel.
Kui päevased tööd kõik on õhtul, rahu hõlmab ka põllumaa,
kui vihud on viimseni varjul, läheb koju ka lõikaja.

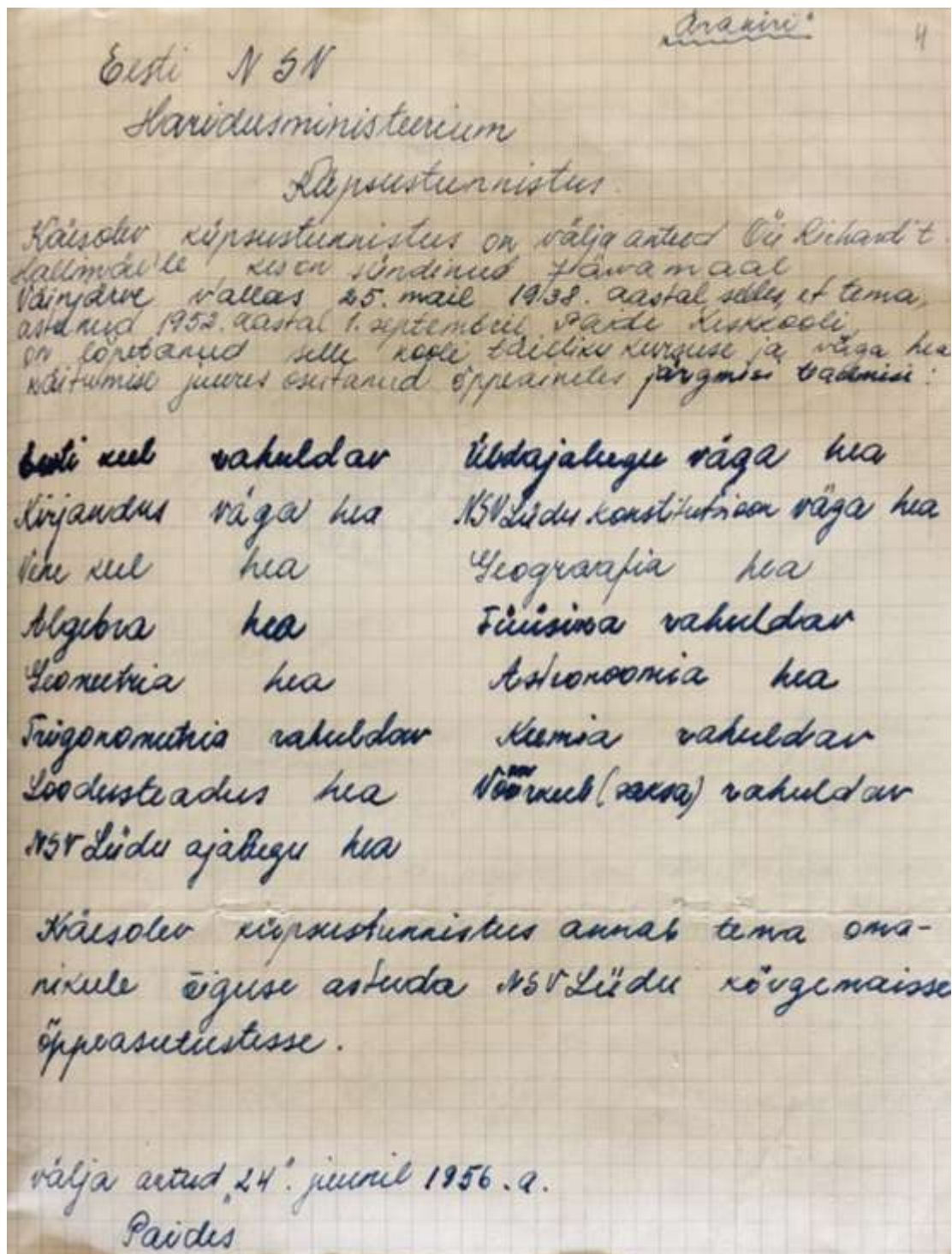
Luuletus Taavetile

Täna Sa laulad päikeselaulu, hõisates kulged päikese teel.
Täna Sul mõnus lillede süngis, elu üksainus pidu ja naer.
Täna Su huulil heliseb naer . . .
Aina ei sära päike ja tähed, rõõmud ei hellita Sind.
Seisata, mõtle, kuhu Sa lähed, ükskord kui murdub südame aer.

Richard-Augustile mõeldes

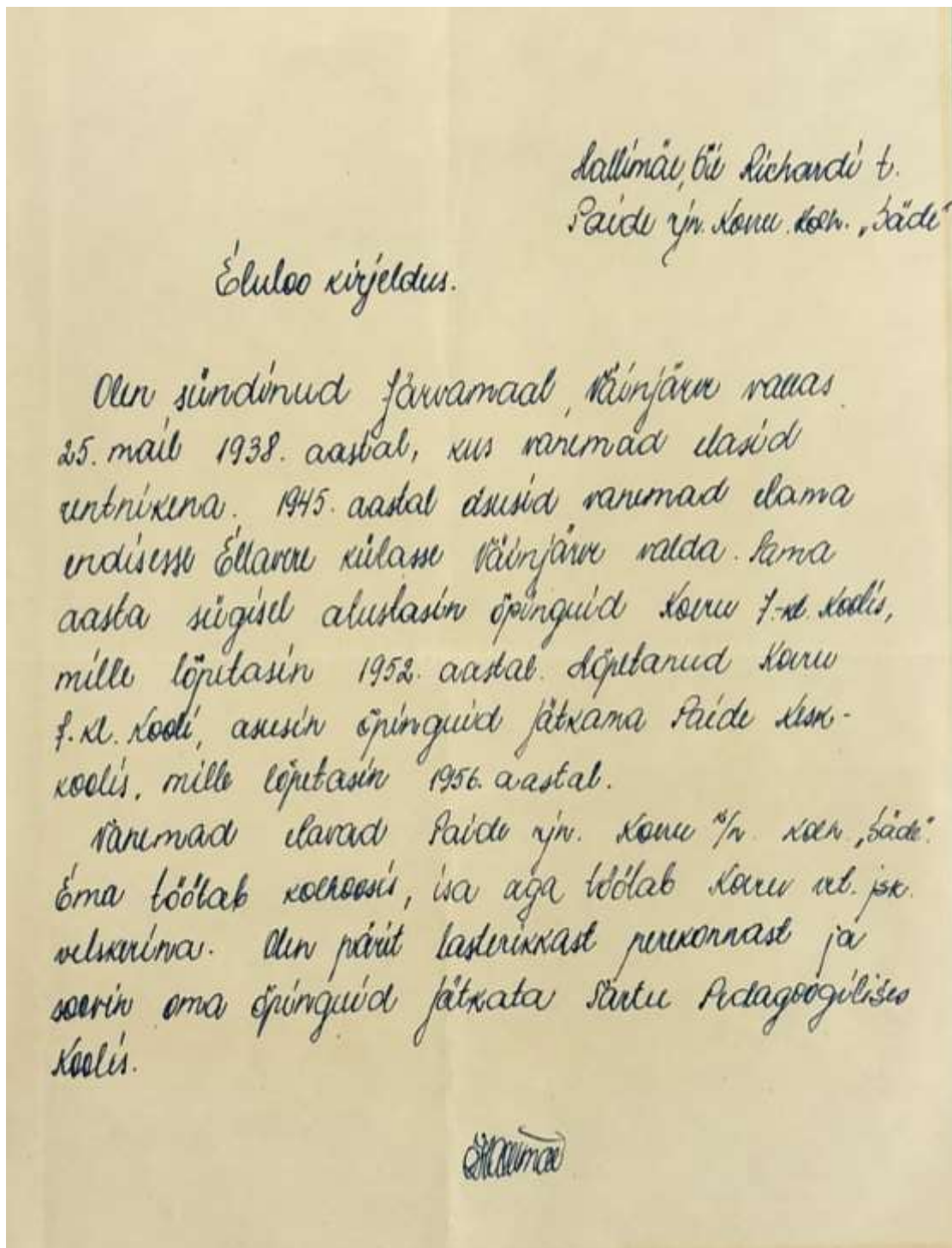
Vara lahkusid, mälestus püha
sinust hinge jääb helge ja hea,
Meie mõtetes püsid sa üha –
elad edasi omaste seas. (Grauberg, 2007)

LISA 2. PAIDE KESKKOOLI KÜPSUSTUNNISTUSE ÄRAKIRI

(Rahvusrhivi toimik, 1956–1959)

LISA 3. ELULOO KIRJELDUS

(Rahvusarhiivi toimik, 1956–1959)

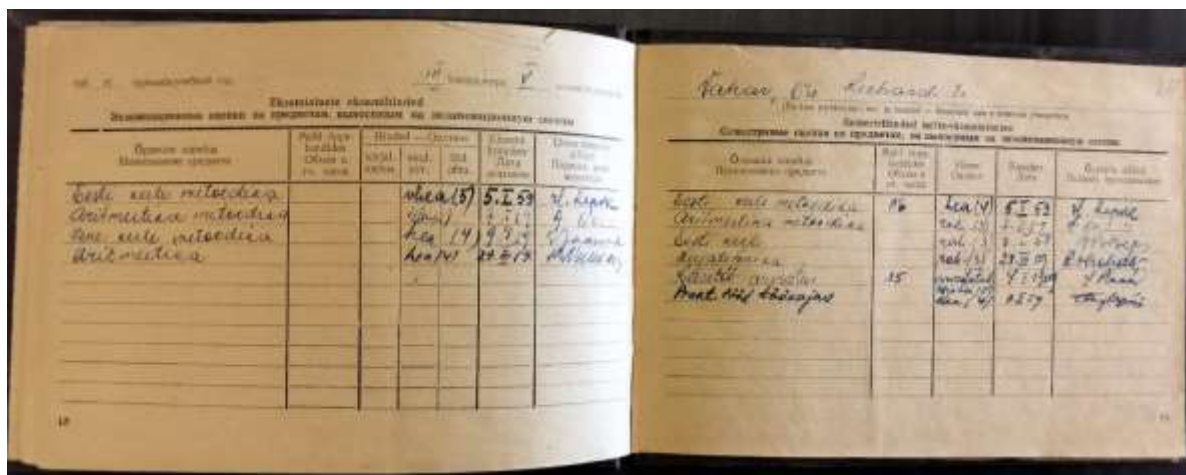
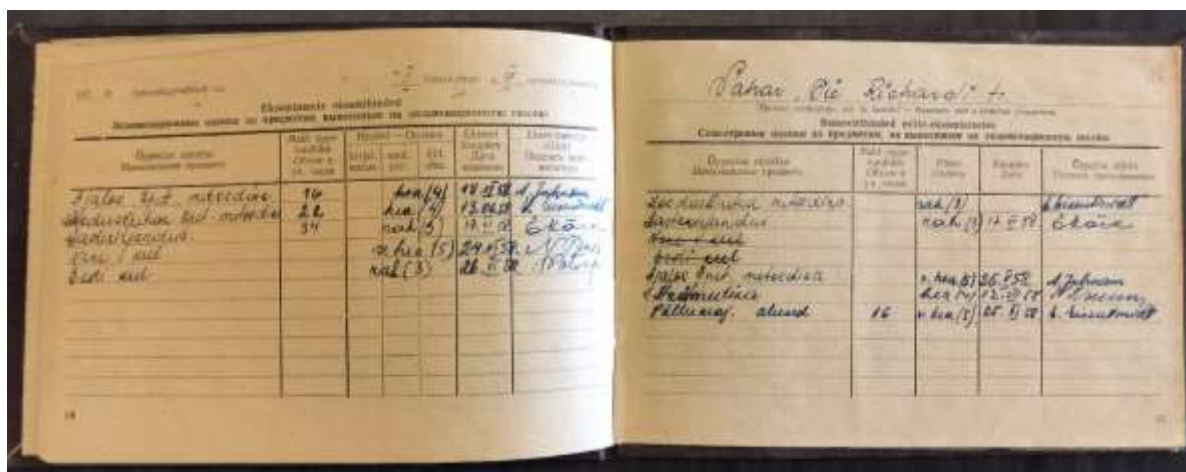
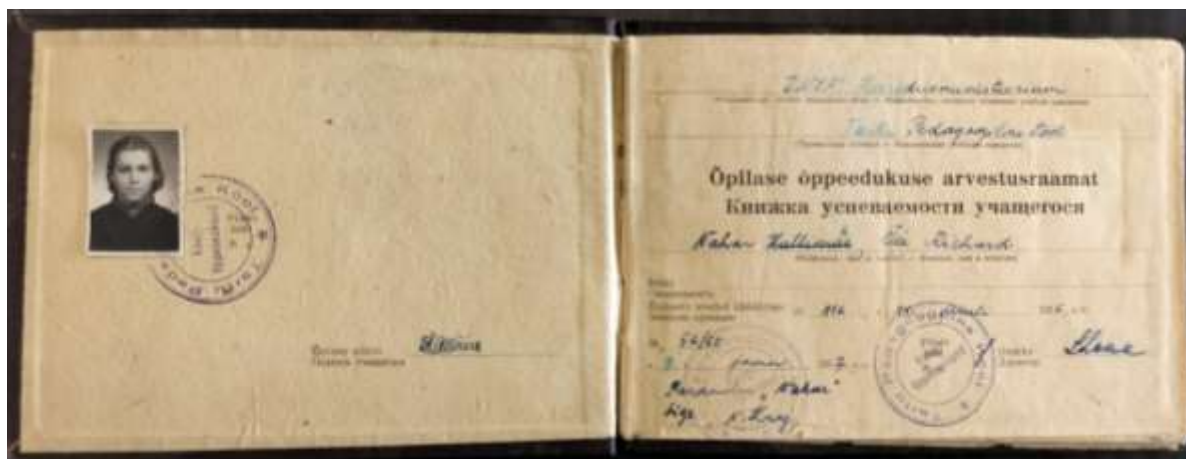
LISA 4. TARTU PEDAGOOGILISES KOOLIS LÄBITUD ÕPPEAINED

Antud kod. <i>Õie Richardi tn. Vahar'ale</i>	
sele kohta, et ta õppis Tartu Pedagoogilises Koolis 1956 a. kuni <i>30. juunini</i> 1959 a. ja lõpetas nimetatud kooli üldika kursuse, osutades õppeaineis alljärgnevaid teadmisi:	
1. NLKP ajalugu	<i>hea</i>
2. Eesti keel	<i>rahuldav</i>
3. Vene keel	<i>väga hea</i>
4. Eesti ja vene keele õpetamise meetodika	<i>väga hea / hea</i>
5. Laste kirjandus	<i>rahuldav</i>
6. Aritmeetika	<i>hea</i>
7. Aritmeetika õpetamise meetodika	<i>hea</i>
8. Noorema kooliea anatoomia ja füsioloogia ning kooliervishoid	<i>väga hea</i>
9. Geograafia õpetamise meetodika	<i>hea</i>
10. Ajaloo õpetamise meetodika	<i>hea</i>
11. Noorema kooliea psühholoogia	<i>väga hea</i>
12. Pedagoogika ja pedagoogika ajalugu	<i>hea</i>
13. Kirjutehnika ja kirjutehnika õpetamise meetodika	<i>rahuldav</i>
14. Joonistamine ja joonistamise õpetamise meetodika	<i>rahuldav</i>
15. Laulmine ja muusika ning laulmise õpetamise meetodika	<i>rahuldav</i>
16. Kehaline kasvatus ja kehalise kasvatus meetodika	<i>rahuldav</i>
17. Praktilised tööd töökodades ja käsitöö	<i>väga hea</i>
18. Praktilised tööd põllumajanduse alustes	<i>väga hea</i>
19. Pedagoogiline praktika	<i>-</i>
20. Õppepraktika <i>loodusõpetuse mit.</i>	<i>hea</i>
Tähtis nõutava õppepraktika hindega	<i>hea</i>

Выдано гр. <i>Васар, Мий Рихардовне</i>	
в том, что он <i>а</i> обучал <i>а</i> в Тартуском Педагогическом Училище с 1956 г по <i>30. июня</i> 1959 г. и, окончив полный курс обучения, сдал <i>а</i> текущие экзамены по следующим предметам:	
1. История КПСС	<i>хорошо</i>
2. Родной язык	<i>удовлетв.</i>
3. Русский язык	<i>отлично</i>
4. Методика преподавания родного и русского языка	<i>отлично/хорошо</i>
5. Детская литература	<i>удовлетв.</i>
6. Арифметика	<i>хорошо</i>
7. Методика арифметики	<i>хорошо</i>
8. Анатомия и физиология детей млад. школьного возраста и школьная гигиена	<i>отлично</i>
9. Методика географии	<i>хорошо</i>
10. Методика истории	<i>хорошо</i>
11. Психология детей младшего возраста	<i>отлично</i>
12. Педагогика и история педагогики	<i>хорошо</i>
13. Чистописание и методика чистописания	<i>удовлетв.</i>
14. Рисование и методика рисования	<i>удовлетв.</i>
15. Пение и музыка и методика пения	<i>удовлетв.</i>
16. Физическое воспитание и методика физ. воспитания	<i>удовлетв.</i>
17. Прокт. работы в мастерских и рукоделие	<i>отлично</i>
18. Практические работы по сельскому хозяйству	<i>отлично</i>
19. Педагогическая практика	<i>-</i>
20. Игра на фортепиано <i>Методика отп.</i>	<i>хорошо</i>
Высказана <i>а</i> подпрктику с оценкой	<i>хорошо</i>

(Rahvusarhiivi toimik, 1956–1959)

LISA 5. ÕPPEEDUKUSE ARVESTUSRAAMAT

(Rahvusarhiivi toimik, 1956–1959)

LISA 6. VÄINJÄRVE ALGKOOLI KOOLI- JA KLASSIPILDID

(Erakogu, 1968)

(Erakogu, 1970)

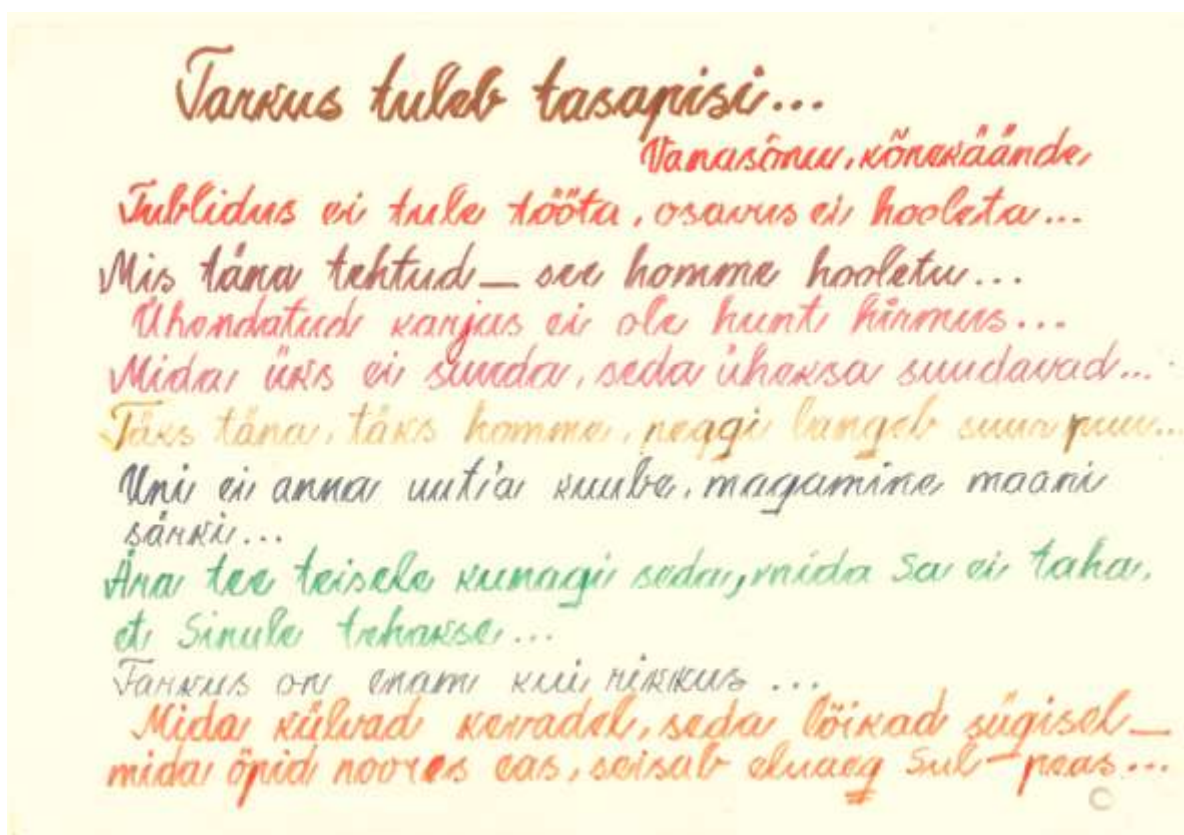
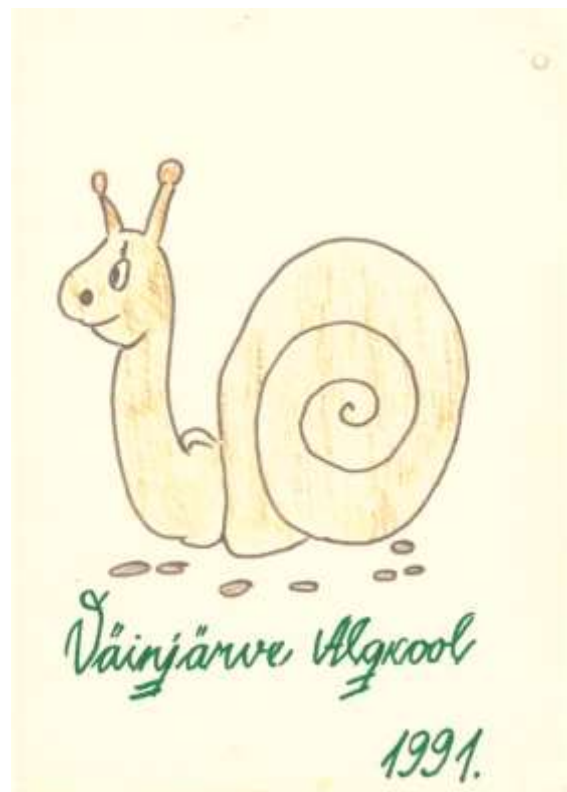

(Erakogu, 80ndatel)

2. klass koos klassijuhata Õiega (Erakogu, 1977)

LISA 7. ISETEHTUD ÕPPEMATERJALID

LISA 8. SOOVITUS PARTEISSE ASTUMISEKS

Soovitus.

Mees Leppoja Eeld Joonas pp. NõukP
 lüige 1961 aastast postipileti nr. 09695905
 toetuseks Mõnu soovidele direktorile.

Tuuesin Mõnu Eide Rõhendi tr. alates 1961.
 -aastast toetuseks ja ühisloendole täht-
 poljal mees kausoleks ajani.

Sin Mõnu Eide toetab NõukP alg-
 kooli direktorile, kellele on igapäevased
 toetused tähtselt kausoleks.

Sin Mõnu Eide on toetuseks ja nõud-
 kole mees kausoleks kausoleks ja toet-
 muste mees kausoleks mees kausoleks
 mees kausoleks mees kausoleks.

Ühisloendole toetab sin Mõnu Eide
 alates 1961. aastast, millel on NõukP
 kausoleks kausoleks kausoleks kausoleks
 alates 1961. aastast.

Partei algorganisatsioonist on sin
 Mõnu Eide kausoleks kausoleks kausoleks.

Soovitus sin Mõnu Eide Rõhendi tr.
 toetuseks NõukP liikumise ja toetuse
 antud soovitusel objektiivselt ant.

10. oktoober 1967.

Shippus

Toetuseks sin Leppoja Eeld Joonas pp. NõukP
 lüige 1961 aastast pp nr. 09695905 allkõige õigust.
 Mõnu soovidele parti algorganisatsioonist.

(Rahvusrhivi toimik, 1967)

LISA 9. FOTOD ENDISEST KOOLIMAJAST

Väinjärve mõis (2025)

Tahvel mõisa seinal (2025)

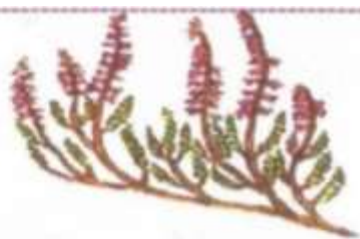
LISA 10. FOTOD KOOLIJUHATAJA ÕIEST

Õie kõnet pidamas (Erakogu)

LISA 11. TUNNUSTUSKIRJAD

Koeru Pensionäride Seltsing
"Kanarbik"

TUNNUSTUSKIRI

Õie Vahar

*Täname ja tunnustane Sind
oma aja panustamise eest
seltsingu 15 aasta
tegutsemise aja jooksul*

*Seltsingu
juhatus*

*15.novembril 2008
Koerus*

**JÄRVA MAAVANEMA
TÄNUKIRI**

ÕIE VAHARILE

Pikaajalise ja
tulemusliku
pedagoogilise
tegevuse eest

Paides
01.06.2001

Theo Aasa
maavanem

TUNNISTUS

Koeru vallale osutatud teenete
tunnustamiseks on Koeru
Vallavolikogu 21 veebruaril 2002
andnud Teile

Õie Vahar

KOERU VALLA VAPIMÄRGI

Väino Tippi
Volikogu esimees

Jaago Kuriks
Vallavanem

Tunnistus nr 9

LISA 12. FOTOD KÄSITÖÖNÄITUSTEST JA -ÜRITUSTEST

Käsitööring tegi kultuurimaja juubeliks mütsid (Koeru kultuurimaja, 2007)

Järvamaa käsitööpäev (Koeru kultuurimaja, 2009)

LISA 12. ÕIE KINGITUD KAARDID SÕPRADELE

Sünnipäevakaart Unole

Sünnipäevakaart Vilmele

